

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zuzana Brzáková

Únosy zahraničních novinářů a jejich dopad na práci médií
v konfliktních zónách

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Roman Bradáč

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Part–Time Studies

2012-2015

BACHELOR THESIS

Zuzana BrzÁková

Kidnappings of Journalists and Their Impact on Media
Operations in Conflict Zones

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Roman Bradáč

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

Praha 16.3.2015

Zuzana Brzáková

Poděkování

Mé poděkování patří všem, kteří mi při práci na ní vycházeli vstříc a pomáhali mi – především vedoucímu bakalářské práce Mgr. Romanu Bradáčovi, ale také novinářům Vítu Pohankovi a Janu Novákovi, kteří ji obohatili o osobní zkušenosti s novinářskou praxí v konfliktních a nebezpečných místech světa. Velké díky patří také Adamu Dolníkovvi, který mi poskytl detailní náhled do pozadí vyjednávání zahraničních únosů.

Anotace

Bakalářská práce přibližuje problematiku fungování žurnalistiky v nebezpečných místech světa. Novinářská práce v konfliktních oblastech světa prochází v posledních letech zásadními změnami charakterizovanými nárůstem rizik, zmenšující se percepcí neutrality mediálních a humanitárních pracovníků, a změnami souvisejícími s nárůstem sociálních médií a tzv. občanského žurnalismu. Díky zvýšeným rizikům už mnohé světové mediální domy rutinně nevysílají své štáby do kriticky nebezpečných míst, a v oblastech jako Sýrie nebo Irák je novinářská práce stále častěji vykonávána aspirujícími amatéry a místními aktivisty, kteří jsou díky nedostatečnému bezpečnostnímu zázemí stále častěji cílem únosů, ilegálních zatčení a atentátů. Cílem této bakalářské práce je zmapovat situaci v českých médiích související s vysíláním zahraničních redaktorů do zahraničí, kontextualizovat existující hrozby a doporučit postup k prevenci a mitigaci těchto hrozeb.

Klíčové pojmy

Balistická výbava, bezpečnostní školení, nebezpečí, novinář, důkaz života, ozbrojenci, únosy, vyjednávání, výkupné, vraždy, zahraniční redaktoři, záchrana.

Annotation

This bachelor's thesis focuses on the issue of journalism in dangerous places. Journalistic work in the world's conflict zones has in recent years undergone profound changes, characterized by the decreasing perception of neutrality of journalists, lesser dependence of violent actors on Western media coverage, and changes related to the rise of social media and civil journalism. Due to increased risks to their staff, global media agencies no longer routinely send their crews to the most volatile places, and much of the journalistic work in locations such as Iraq or Syria is increasingly performed by amateurs and aspiring local activists who operate without the benefit of insurance and the necessary security infrastructure and support. The aim of this thesis is to contextualize existing threats to journalists operating in conflict zones, and to recommend steps for the prevention and mitigation of these threats, with a specific focus on Czech media staff working on dangerous overseas assignments.

Keywords

Ballistic equipment, safety training, danger, journalists, proof of life, armed, kidnapping, ransom, murder, foreign journalists, rescue.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Mění se vnímání a fungování novinářů v rámci působení v nebezpečných místech světa	12
2 Rizikové skupiny.....	17
2.1 Místní novináři	17
2.2 Freelancers	17
2.3 Novinářky v ohrožení.....	18
3 Hrozby	21
3.1 Úmrtí novinářů	21
3.1.1 Typy úmrtí.....	21
3.1.2 Statistiky zabitých novinářů	22
3.2 Ilegální zatčení	23
3.3 Vyhoštění	24
3.4 Zranění novinářů	25
4 Únosy novinářů.....	27
4.1 Dostupná data o únosech.....	27
4.2 Trendy únosů.....	28
4.3 Rizikové lokality	30
4.4 Motivace únosů	30
4.5 Výše výkupného.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
5 Vyjednávání	34
5.1 Informovanost médií	34

5.2	Začátek záchranné operace.....	36
5.3	Proof of Life – důkaz života.....	38
5.4	Stanovení výše výkupného.....	39
5.5	Dilema placení výkupného.....	40
6	Případové studie výsledků únosů	43
6.1	Výkupné zapláceno, rukojmí propuštění.....	43
6.2	Výkupné nezapláceno, rukojmí zavražděn.....	46
6.3	Úspěšný útěk ze zajetí	49
6.4	Úmrtí v zajetí na nemoc	50
6.5	Propuštění vězňů výměnou za rukojmí	52
6.6	Držení rukojmího navzdory zaplacení výkupného.....	53
6.7	Záchranné operace.....	54
7	Hrozby pro česká média a jejich pracovníky.....	56
7.1	Nasazení českých novinářů v zahraničí	56
7.2	Stálý zpravodaj vs. Padákový reportér	57
7.3	Čeští novináři v ohrožení	58
7.4	Ochrana českých novinářů	60
7.4.1	Kurz speciální přípravy pro krizové situace ve Vyškově.....	61
	Závěr.....	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	I

ÚVOD

16. listopadu 2014 zveřejnili teroristé z Islámského státu video zachycující zabití uneseného humanitárního pracovníka Petera Kassiga. 26letý muž tak doplnil americké novináře Jamese Foleyho a Stevena Sotloffa a humanitární pracovníky z Británie Davida Hainese a Alana Henninga, kteří byli postupně zavražděni Islámským státem během tří předchozích měsíců. Otázka bezpečnosti zahraničních reportérů v rizikových místech se tak opět stala velmi diskutovanou a aktuální. Jak se během desetiletí měnila povaha války i žurnalistiky, rozšířily se i útoky právě na novináře. Během dvou let války v Iráku například podle agentury AP zemřelo více žurnalistů, než během dvacetileté války ve Vietnamu.¹ Přestože se novináři čím dál méně ocitají v rizikových oblastech, statistiky o úmrtnosti to nereflektují, naopak počty mrtvých novinářů stoupají.² Cílem této bakalářské práce je zmapovat situaci související s vysíláním redaktorů do zahraničí a pojmenovat hrozby, kterým musejí čelit. Zvláštní důraz bude v tomto kontextu kladen na problematiku únosů. Centrální výzkumná otázka zní: „Jak zásadní hrozbou je riziko únosů zahraničních novinářů a jaké možnosti existují k prevenci a mitigaci této hrozby?“

V rámci procesu hledání odpovědi na tuto otázku porovnáám hrozby únosů s ostatními hrozbami, se kterými se novináři při své práci v zahraničí potýkají. I zde je potřeba vzít v potaz nalezení rovnováhy mezi efektivní prací, přístupem ke zdrojům a mitigací rizik. Při hledání odpovědi na výzkumnou otázku využiji primární a sekundární zdroje, zanalyzuji výroční zprávy CPJ (Committee to Protect Journalists), INSI (International News Safety Institute) a projektu UNESCO – Safety of Journalists. K popisu průběhu zajetí využiji autobiografické knihy a jiné materiály, které vydali novináři a humanitární pracovníci, kteří v zajetí strávili měsíce i roky. Zároveň budu čerpat z odborné literatury, která se velmi podrobně zabývá problematikou bezpečnosti novinářů. Povedu rozhovory s lidmi, kteří jako čeští reportéři v zahraničí působí, ať už jako stálí zpravodajové, nebo pokrývají nárazové aktuální události.

¹ Dangerous Assignment. [online]. 2006-01-01 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://ajrarchive.org/article.asp?id=4003>

² Dangerous year for journalists as 2014 death toll reaches 60. [online]. 23.12.2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/us-news/2014/dec/23/cpj-report-journalist-deaths-rising-syria>

Nedostatkem této práce může být fakt, že každá z organizací pracuje s jinými statistikami, neboť jen malý zlomek únosů je oficiálně hlášen a medializován. V některých zemích se únosy nehlásí kvůli hladšímu průběhu vyjednávání, jinde kvůli velké nedůvěře k úřadům, které často čelí obviněním z korupce a manipulování se svědectvími, ne-li dokonce z aktivní účasti na únosech. Dalším možným omezením při vypracování této práce je neexistence některých informací. Dostupné jsou pouze paměti a zkušenosti lidí, kteří únos přežili, a tak chybí přístup k detailním informacím o únosech lidí, kteří se ze zajetí živí nedostali. Tato absence kontrolní skupiny komplikuje systematickosti srovnání, na základě kterého by se daly závěry a doporučení lépe konkretizovat. Přesto má podrobnější zpracování takového tématu smysl, neboť zatím neexistuje žádná česká publikace, která by se tímto tématem v kontextu médií zabývala takto detailně.

Na první kapitole, která přiblíží vztahy mezi extremisty a novináři z historického hlediska až po současnost, navážu druhou kapitolou mapující trendy v zahraniční žurnalistice, kdy se kvůli zvýšeným rizikům už mnohé světové mediální domy rozhodly nevysílat své štáby do kritických nebezpečných míst. V oblastech, jako je Sýrie nebo Irák, je novinářská práce stále častěji vykonávána novinářskými amatéry. Ať už jde o místní občany, kterým se podaří zaznamenat náhodné zajímavé situace, nebo nezávislé novináře, kteří operují bez dostatečného finančního a bezpečnostního zázemí. Ti jsou z hlediska ohrožení nejrizikovější skupinou. Zatímco tzv. občanští novináři zveřejňují získané obrazové materiály na sociálních sítích nebo internetu, nezávislí novináři, tedy druhá skupina, s materiály obchodují a přeprodávají je tiskovým agenturám. Díky nim se pořízené materiály objeví v médiích po celém světě.

Ve třetí kapitole shrnu další možná rizika, kterým novináři musejí při své práci čelit. Nejde jen o únosy, ale také nelegální zatýkání, o vládami nařízeném vyhoštění, smrti, ať už je to vražda, nebo důsledek např. přestřelky nebo bombardování. Je potřeba zmínit, že novináři také umírají kvůli nášlapným minám, při dopravních nehodách, nebo kvůli nedostatečné lékařské péči i při základních onemocněních.

O Sýrii se aktuálně nejvíce mluví jako o nejnebezpečnější zemi pro práci novináře, ale nejen tam jsou pracovníci médií unášeni a drženi v zajetí. Jaké jsou trendy v únosech, jaké mají únosci důvody k držení rukojmích, jaká je průměrná délka zajetí

a jaké jsou výsledky – shrne čtvrtá kapitola této práce.

V páté části přiblížím postupy vyjednávání při krizových situacích, kdy jsou novináři uneseni. Trendy ve fungování teroristických a kriminálních skupin se mění, a adekvátně na ně musejí umět reagovat i vyjednávači privátních firem či vlád, jejichž občané byli uneseni. Zde taky vyvstane problematika placení a neplacení výkupného, kdy názorová nejednotnost zemí ohrožuje některé rukojmí. V šesté kapitole představím případové studie jednotlivých únosů. Rozeberu možné výsledky konkrétních událostí a díky dostupným výpovědím přeživších novinářů přiblížím dění během zajetí.

V sedmé kapitole se zaměřím na české novináře, kteří fungují v zahraničí. Nikoli jako stálí zpravodajové, ale tzv. padákoví reportéři. Právě ti vyjíždějí do nebezpečných míst, kde je fungování stálých zpravodajů nereálné. Je důležité si uvědomit, že málokterý novinář nebo pracovník médií do nebezpečných míst vyráží zcela připraven. Někteří novináři dostatečně neznají jazyk, kulturu a prostředí země, což pro ně samo o sobě může být v některých situacích ohrožující. Usnadnit to může spolupráce s organizacemi, jaké jsou schopny a ochotny novinářům pomoci zprostředkovat znalce daného prostředí a lokality, nebo zařídit zapůjčení kvalitní balistiky. Čeští novináři pak mají možnost absolvovat týdenní Kurz speciální přípravy pro krizové situace pořádaný ve vojenském prostoru ve Vyškově.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Mění se vnímání a fungování novinářů v rámci působení v nebezpečných místech světa

„Musíme najít cesty, jak zbavit teroristy a únosce kyslíku publicity, na kterém jsou závislí.“³

Margaret Thatcherová, 1985

Podle některých politologů a odborníků na média existuje symbióza žurnalistiky s terorismem.⁴ Aby mohly fungovat, potřebují jeden druhého. Podle Brigitte L. Nacosové (2002) jde dokonce o vztah podobný sňatku z rozumu.⁵ Novináři potřebují teroristy, neboť dramatické zprávy o terorismu fascinují veřejnost nejen v rámci hranic země, kde teroristické organizace fungují, ale v celosvětovém měřítku. Naopak teroristé byli vždy závislí na novinářích, kteří pro ně představovali snadný a dostupný zdroj, jak mít vliv na veřejné mínění. Jenže s rozmachem internetu a sociálních médií se symbióza narušila, a zatímco novináři teroristy stále potřebují, z druhé strany tomu už tak úplně není. To je také jeden z důvodů, proč se zhoršila bezpečnostní situace novinářů v konfliktních zónách.

Média často balancují na tenké hraně mezi teroristickými organizacemi a vládami, bojujícími proti nim. Teroristé publicitou získávají pozornost, budí strach a respekt, snaží se zajistit si pochopení pro své činy.⁶ Vlády naopak volají po

³ Margaret Thatcher. [online]. 1985-7-15 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.margarethatthatcher.org/document/106096>

⁴ Terrorism and media: A symbiotic relationship. [online]. 2014-5-26 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://thepeninsulaqatar.com/views/political-views/285126/terrorism-and-media-a-symbiotic-relationship>

⁵ NACOS L., Brigitte, Mass-mediated terrorism The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism. 2. USA: Rowman & Littlefield Publishers, 2007. ISBN-13: 978-0742553804

⁶ STEEL, John. Journalism and Free Speech. 1. Oxon: Routledge, 2012. ISBN-13: 978-0415493260

zdrženlivosti médií, chtějí pochopení veřejnosti, spolupráci a pomoc v úsilí bojovat proti terorismu.

Za zlom ve fungování západních novinářů v konfliktních oblastech je považována smrt reportéra Wall Street Journal Daniela Pearla, který byl členy al-Káidy v Karáči unesen a později popraven.⁷ Někaký čas pak bylo řezání hlav rukojmím oblíbeným způsobem zabíjení pro Abú Musaba az-Zarkáví, vůdce al-Káidy v Iráku, který rukojmím sám řezal hlavy, za což byl také vedením al-Káidy kritizován.⁸ Pak taktika únosců řezat hlavy rukojmím na nějaký čas vymizela. Znovu se objevila s rozmachem extremistické organizace Islámský stát, jejímiž prvními oběťmi v aktuální vlně chladnokrevných vražd novinářů a humanitárních pracovníků byli James Foley a Steven Sotloff. Islámský stát na sebe brutálním jednáním strhl pozornost světa a uvedl do popředí zájmu pracovníky médií, kteří už dávno nemají válečnou imunitu.

Od roku 1992 zemřelo ve světě 1 101 novinářů⁹, a to ve statistice nejsou započítáni novináři, kteří zemřeli bez prokázaného cizího zavinění, např. při dopravních nehodách nebo na běžná onemocnění jako chřipka, žloutenka, malárie a další. S měnící se povahou samotných konfliktů výrazně přibývá záměrně zavražděných novinářů, i proto je toto téma velmi aktuální.

„Válčící strany už média nepovažují za nezávislé pozorovatele, ale spíše za strategický objekt. Novináře se proto snaží zmanipulovat, zlákat na svoji stranu, nebo se ho prostě zbaví. Když jsem v polovině 80. let začínal psát z válečných míst, novináři se těšili imunitě, která se zdá dnes téměř neskutečná.“¹⁰

Scott Anderson,

válečný korespondent New York Times

⁷ BBC World Service. In: *The History Hour* [online]. 2012-02-18 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/programmes/p02k0wtm>

⁸ CIA Says Zarqawi Was Man Who Beheaded Berg. [online]. 2004-05-14 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://articles.latimes.com/2004/may/14/world/fg-berg14>

⁹ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.cpj.org/killed/>

¹⁰ PEARL, Judea and Ruth, I am Jewish 1. Canada: Jewish Lights Publishing, 2004. ISBN-13: 978-1580232593

Zatímco dříve bylo obvyklé, aby novináři přinášeli rozhovory s nejvyššími představiteli teroristických organizací, se kterými se osobně potkávali, dnes je to spíše výjimečné. V 70. a 80. letech to byl pro teroristické organizace jediný možný způsob, jak okolnímu světu komunikovat své cíle, filozofii a zároveň šířit své myšlenky a oslovovat potenciální rekruty. Zároveň se světu mohly pochlubit arzenálem zbraní i odhodláním a připraveností je použít. V té době byli novináři pro teroristické organizace do jisté míry užiteční – měli motivaci chovat se k nim dobře a získat si jejich sympatie. V současné době už si teroristické organizace nepotřebují novináře předcházet, přizpůsobovat se jim, ani nejsou závislé na tom, co o nich média píšou. Novináře nahradily vlastní webové stránky, sociální sítě a videokanály.

Díky dramatické rychlosti, s jakou se ve světě rozšiřuje možnost připojení k internetu, roste jeho popularita i mezi extremistickými hnutími. V roce 1995 mělo přístup k síti necelé procento lidí, dnes je to podle údajů International Telecommunication Union (ITU)¹¹ procent 40, což představuje více než 3 miliardy lidí. Díky podvodním kabelům šířícím možnost připojení mohou být on-line i lidé v nejchudších zemích Afriky. Možnost využívat tento kanál nejen k šíření myšlenek, ale také k nalezení nových rekrutů, je pro mnohé teroristické organizace zásadní. Nestojí je prakticky nic a s ní mají i absolutní kontrolu nad materiály, které sdílí se světem.

Zejména džihádisté Islámského státu využívají pro svou propagandu sociální sítě. Aktivní jsou především na Twitteru, který jim slouží jako hlavní médium pro vnitřní i vnější komunikaci se světem. Za jeden den pošlou lidé v souvislosti s Islámským státem desítky tisíc tweetů, profily ISIS, které jsou většinou ze strany poskytovatele sociální služby blokovány, mají od 50 do 100 tisíc „followerů“.¹² Šíří obrázky násilí, dobytého území, ale i fotografie z probíhajících náborů nových rekrutů, děti nevyjímaje. Sociální sítě a nová média tak tvoří těžiště PR kampaně Islámského státu. Pomocí krátkých zpráv a fotografií se Islámský stát na sociálních sítích chlubí

¹¹ Internet Users in the world. [online]. 2014-7-1 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>

¹² Use of social media by jihadists. [online]. 2014-11-11 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/entry/192-follow-isis-on-twitter-a-special-report-on-the-use-of-social-media-by-jihadists>

úspěchy, zachycuje a šíří brutalitu svých bojovníků, aktuálně informuje o vývoji a dění na frontě. Zároveň se ale ve virtuálním světě snaží světu ukázat i svou přívětivější stránku a zobrazuje islamisty sbírající odpadky, zajišťující a rozvážející humanitární pomoc, a chlubí se i činnostmi, která se týká distribuce vody.

Spojenectví, které díky virtuálnímu prostoru džihádisté navázali s lidmi z Evropy a Spojených států, nápadně přibýlo. Podle statistik CIA se počet členů IS výrazně zvýšil po úspěších při ofenzivě v severním Iráku a následném vyhlášení chalífátu v červnu 2014. Vyšší číslo je prý také výsledkem rozsáhlejší činnosti tajných služeb v oblasti, což přineslo přesnější odhady. Podle CIA v řadách IS bojuje více než 15 tisíc cizinců, včetně minimálně 3,5 tisíce osob ze západních zemí,¹³ přičemž nejmladším rekrutům ještě nebylo ani 15 let.¹⁴ Sílicí role sociálních sítí ale zároveň posiluje protiteroristické týmy ze Západu, které mají díky virtuálně neopatrnému postupu islamistů v databázích stovky, možná tisíce osob, které bojují v Sýrii a Iráku.

Rozmach médií a internetu také výrazně nahrál rozšíření tzv. občanského žurnalismu. Tuto formu zpravodajství nevytvářejí profesionální novináři, ale obyčejní lidé, kteří byli očitými svědky nějaké události a prakticky okamžitě reportovali fotografie, videa i přímá svědectví do světa. Ať už prostřednictvím sociálních sítí, tak zprostředkovaně přes zpravodajské agentury a média. Podobně lidé informovali o událostech arabského jara a hnutí Occupy Wall Street v New Yorku.¹⁵ V kontextu extremistů se občanským žurnalistou stává každý bojovník, který například v kempu natočí probíhající výcvik nových rekrutů, nebo zachytí boj z přední linie. Tyto záběry okamžitě po zveřejnění přebírají světová média a zpracovávají je do svých zpráv.

Při využívání materiálů od neprofesionálních novinářů jsou kladeny vysoké nároky na kvalitu postprodukce, tedy redakční práce, která dává materiály do finální

¹³ Press Releases & Statements. [online]. 2014-9-12 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements>

¹⁴ Výjimkou nejsou ani cesty mladistvých lidí, kteří se rozhodnou odjet do Sýrie bojovat pod vlajskou Islámského státu. Mediálně velmi zajímavý a sledovaný je příběh dvou dívek z Rakouska. Obě dívky původem z Bosny, (Sabině Selimovičové je 15 let, Samře Kesinovičové o rok víc), do Sýrie odletěly v dubnu přes Turecko. V Sýrii se pak připojily k džihádistům a pobývaly na místech ovládaných islámskými radikály. Fotografie z těchto míst samy ukazovaly prostřednictvím sociálních sítí.

¹⁵ Westminster papers in communication and culture. [online]. April 2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: https://www.westminster.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0004/220675/WPCC-vol9-issue2.pdf

podoby, a také na schopnost ověřit důvěryhodnost zdroje. To je také hlavní argument pro kritiku z pozic profesionálních novinářů, kteří poukazují na nedůvěryhodnost, subjektivitu a nedostatečnou kapacitu pokrýt události z více úhlů. Občanští žurnalisté jsou také častěji terčem manipulací ze stran organizovaných skupin, které jsou schopné vytvořit zprávu o neexistující události. Dalším důvodem střetu mezi profesionálními novináři a těmi z ulice je fakt, že občanští žurnalisté pracují za minimální odměny a prohlubují tak propad platů v oblasti médií.

2 Rizikové skupiny

2.1 Místní novináři

Zvláště v kontextu extremistických islamistických organizací, kdy je k západním novinářům přistupováno jako ke špionům, mají místní novináři coby muslimové, ač braní s velkou dávkou opatrnosti, o něco větší kredibilitu.

Na druhé straně, ač do jisté míry chráněni rodinnými a klanovými vazbami, jsou místní novináři velmi špatně placeni, nejsou chráněni svým zaměstnavatelem, který by jim zajistil například kvalitní bezpečnostní vybavení, případně pojištění. Velmi často jsou terčem vyhrožování a pokusů o ovlivnění jak od místních vlád, tak extremistických skupin. Televizní stanice al-Džazíra dokonce musela kvůli působení islamistů uzavřít svoji pobočku v Sýrii. Televize dál sleduje události v Sýrii, avšak už z jiné pobočky, která je umístěna mimo území Sýrie.¹⁶

Je třeba zdůraznit, že tito žurnalisté, ač v zemích kde pracují, vyrostli a jsou muslimové, jsou nejohroženější skupinou v rámci žurnalistické profese a otázkách fungování štábů v nebezpečných zemích světa. Ač jejich smrt většinou není příliš medializovaná, tvoří místní novináři 87 % všech mrtvých žurnalistů od roku 1992.¹⁷ Přesto se ve své práci zaměřím na fungování novinářů zahraničních, kteří tvoří „pouhých“ 13 % žurnalistů, kteří při své práci přišli o život.

2.2 Freelancers

Velmi rizikovou skupinou pro práci žurnalisty jsou nezávislí novináři, kteří často pracují sami, bez prostředků a podpory velkých zpravodajských redakcí. Právě oni jsou kvůli způsobu fungování velmi snadný terč a také častý cíl.

¹⁶ Syria: The propaganda blitz. [online]. 2013-9-25 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/programmes/listeningpost/2013/09/20139219343184528.html>

¹⁷ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/>

Dříve byli mezi ostatními novináři vnímáni jako anomálie. Neměli prakticky žádné zdroje, lidem pracujícím pod značkou velkých mediálních domů nemohli konkurovat. S rostoucím rizikem podobným těm v Sýrii, přestaly být velké redakce ochotné do nebezpečných míst vysílat vlastní lidi a to byla příležitost pro nezávislé novináře, kteří mohli vycestovat a udělat si jméno při prodeji fotografií a záběrů zpravodajským agenturám. V těch méně bezpečných zemích tak v poslední době rapidně vzrostl počet nezávislých novinářů, kteří bez notné dávky opatrnosti a podpory, znalostí a zázemí se velmi často dostali do problémových situací. Proto také zesílily tlaky, aby byla práce těchto lidí limitována a nezávislí novináři nebyli motivováni do nebezpečných míst jezdit.

Jako první zakročil britský deník Sunday Times, který v roce 2013 odmítl odebírat další fotky z válečného prostředí Sýrie od fotografa Ricka Findlera. V prohlášení deník uvedl, že už nebude od nezávislých novinářů nakupovat snímky zachycující přemíru nebezpečí a ohrožení, které museli při pořízení podstoupit. Radikální řešení přišlo poté, co v Sýrii zemřela zaměstnankyně deníku Marie Colvinová,¹⁸ která pro noviny jako válečná fotoreportérka pracovala 25 let. Právě nezávislí novináři po zveřejnění rozhodnutí neskrývali rozčarování nad argumentací o nepodporování dalšího krveprolití. Na stranu deníku se připojily některé další mediální domy ve Velké Británii¹⁹, nicméně dokud postoj všech médií nebude jednotný a nepřipojí se k němu všechna média, hrozí, že budou tato opatření spíše kontraproduktivní.

2.3 Novinářky v ohrožení

I když v rámci žurnalistické profese stále zůstávají v pozadí, počet žen fungujících v konfliktních místech světa v porovnání s dřívějšími desetiletími rapidně vzrostl. Přestože se po desetiletí ženy setkávaly s veřejným nesouhlasem, odmítáním armády pustit je do válečných zón a posměšnými komentáři ze strany svých mužských

¹⁸ Marie Colvin byla známá svou pirátskou páskou přes levé oko, o které přišla v roce 2001 na Srí Lance, když poblíž ní explodoval armádní ruční granát.

¹⁹ Broadsheets back Sunday Times decision to decline Syria freelance pics. [online]. 2013-2-19 [cit. 2015-1-8]. Dostupné z: <http://www.pressgazette.co.uk/broadsheets-back-sunday-times-decision-decline-freelance-submissions-syria>

kolegů, dnes už se válečné reportérky nemusí vyrovnávat s takovým stupněm předsudků jako v období první a druhé světové války. Válečné zpravodajky jsou pro okolní svět zajímavé, stejně jako muži se musí vyrovnat s podmínkami extrémního nebezpečí, jejich fungování vyvolává pozornost a diskuze, ačkoliv v součtu všech zemřelých novinářů od roku 1992 tvoří ženy pouhých 7 %.²⁰ Do této statistiky patří i kanadská novinářka Michelle Langová, která byla v roce 2009 zabita bombou umístěnou na okraji silnice, když cestovala s armádní kolonou v blízkosti Kandaháru v Afghánistánu.²¹

Mnohem častěji než muži se novinářky ve světě musí potýkat s útoky na sebe, kultury některých zemí ženy řadí na nižší status společnosti, kvůli své přiřazené podřízené roli jsou někdy sexuálně diskriminovány a zneužívány. Velmi problematickou zemí je Egypt, kde bylo v posledních několik letech sexuálně napadnuto hned několik novinářek. V únoru 2011 na náměstí Tahrír v Káhiře při demonstracích proti autoritářské vládě prezidenta Husního Mubáraka zaútočil dav Egyptanů na korespondentku americké stanice CBS Laru Loganovou. Strhali z ní oblečení, kopali do ní a šlehali násadami od transparentů. Zároveň ji měli sexuálně napadnout, ale nikoli znásilnit.²² Útok pravděpodobně vyvolalo podezření, že je Loganová nasazenou špienkou, kvůli čemuž byla několik dní před útokem zatčena a vyslýchána. Novinářku zachránili po zhruba půl hodině vojáci a další ženy, které jí chránily vlastními těly.

O rok později se s podobným útokem na stejném místě setkaly i reportérky Sonia Dridiová a Natasha Smithová. Dridiovou dav asi padesáti mužů napadl přímo v živém vstupu pro francouzskou televizi France24. Zatímco Dridiovou zachránili kolegové, její britská kolegyně Natasha Smithová takové štěstí neměla. V davu několika set mužů byla napadnuta, svléknuta a sexuálně obtěžována. Zachránila jí až

²⁰ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/>

²¹ Massive explosion killed Canadian journalist. [online]. 2010-03-01 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.calgaryherald.com/news/michelle-lang/Massive+explosion+killed+Canadians+Afgghanistan+military+says/2405242/story.html>

²² Lara Logan reveals. [online]. 2011-4-29 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1381710/Lara-Logan-reveals-terrifying-details-mob-sexual-assault-Egypt.html>

sanitka, která ji odvezla do zdravotnického stanu. Ten poté opustila v doprovodu neznámého Egypt'ana v převlečení v mužských šatech.²³

Podobné případy řeší i Indie, poslední velmi medializovaný případ se stal v srpnu 2013. Dvaadvacetiletou indickou fotoreportérku, jejíž identita není známa, v Bombaji při fotografování opuštěné textilní továrny hromadně znásilnila skupina mužů. Tři z nich indický soud odsoudil k trestu smrti. Ten vláda znovu zavedla po násilných protestech vyvolaných smrtí třiaadvacetileté studentky medicíny Džjoti Singh Pandejová, kterou v autobuse přepadla a znásilnila skupina šesti mužů. Dívka po týdnu na následky vnitřních zranění zemřela. Indie, která se velmi často potýká s těžkými případy násilí na ženách, podle místní vlády je každých zhruba 20 minut v zemi znásilněna jedna žena, proto rozhodla o zpřísnění trestů a znovu zavedla trest smrti za tyto činy.

²³ 'Shocked' Sonia's Tahrir Square ordeal: mob gropes TV reporter after live broadcast. [online]. 2012-10-22 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.smh.com.au/world/shocked-sonias-tahrir-square-ordeal-mob-gropes-tv-reporter-after-live-broadcast-20121021-2801t.html>

3 Hrozby

3.1 Úmrtí novinářů

Během roku 2014 zemřelo podle statistik Committee to Protect Journalists (CPJ) ve světě při práci 61 novinářů a dalších pracovníků médií, 27 z nich bylo cíleně zavražděno. Nejvíce novinářů umírá v současné době stále v Iráku. Od roku 1992, kdy CPJ statistiky vede, v zemi zemřelo rekordních 103 novinářů.²⁴ 55 z nich padlo při natáčení přestřelek a bojů. Podle statistik jsou především kameramani a fotografové často zastřeleni snajpři, jiné zasáhne šrapnel a zemřou později na následky zranění. Další desítky novinářů pak umírají při dopravních nehodách, přírodních katastrofách, nebo při kontaktu s nášlapnými minami. Kvůli špatné zdravotní péči a velké vzdálenosti nemocnic, jsou i menší poranění v zemích třetího světa mnohdy smrtelná.

3.1.1 Typy úmrtí

Statistiky mezinárodních organizací pracují s údaji, na základě kterých určují počty zavražděných novinářů a analyzují příčinu smrti, jakou novinář zemřel.

Dělí je podle typu úmrtí na:²⁵

- smrt během křížové palby, kdy je novinář zastřelen v bitevním poli, nebo ve vojenském kontextu,
- smrt při plnění nebezpečného úkolu, kterým je například natáčení demonstrací, nepokojů, střetů mezi soupeřícími stranami a další davové situace,
- vražda, kterou ještě můžeme rozdělit na novináře cíleně zavražděné, ať už záměrně nebo spontánně, ovšem v přímé souvislosti s prací.

²⁴ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <https://cpj.org/killed/mideast/iraq/>

²⁵ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/methodology.php>

3.1.2 Statistiky zabitých novinářů

V kontrastu s populárními percepcemi, už dávno neumírá nejvíce novinářů při práci v předních bojových liniích. Mnohem rizikovější je pro práci novináře věnování se tématům, která nějakým způsobem ohrožují režim či vlády různých zemí. Ať už jde o otázky řešení lidských práv, nebo odhalování korupčního jednání. Od roku 1992 zemřelo během přestřelek v bitevním poli 228 novinářů a dalších pracovníků médií²⁶ (kameramany, editory, překladatele apod. do svých statistik CPJ započítává mezi novináře až od roku 2003). Statistiky o úmrtí během plnění nebezpečného úkolu, který přímo souvisel s profesí žurnalisty, hovoří o 145 mrtvých.²⁷ Nejvíce novinářů je však záměrně zavražděných. Od roku 1992 jde o 726 mrtvých pracovníků médií,²⁸ kdy nejvíce z nich, 103, jich zemřelo v Iráku. Druhé jsou Filipíny se 75 mrtvými a třetí Alžírsko s 58 zavražděnými novináři.²⁹

V případě Filipín je třeba zdůraznit, že 34 mrtvých novinářů z celkových udávaných 75 bylo zavražděno během jednoho dne při masakru přezdívaném Ampatuan – podle města, kde byly nalezeny hromadné hroby i s těly 34 pracovníků médií. Ti doprovázeli konvoj mířící do sídla provinční volební komise, který měl zaregistrovat jednoho z kandidátů v místních volbách na post guvernéra. Kompletní osazenstvo kolony, včetně dvou těhotných žen, bylo zavražděno. Z masakru svých odpůrců byl nakonec obviněn syn jednoho z nejmocnějších mužů na jihu Filipín a zároveň člen vládní koalice. Soud do konce roku 2014 nebyl ukončen. 20. listopadu 2014, tedy tři dny před pátým výročím útoku byli cestou ke svým právníkům zavražděni dva velmi důležití svědci události.³⁰ Volby na Filipínách často provází násilí a to zejména na jihu země, kde o nezávislost bojují muslimské i komunistické gerily.

²⁶ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/in-combat.php>

²⁷ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/dangerous-assignment.php>

²⁸ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-11]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/murdered.php>

²⁹ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-12]. Dostupné z: <http://www.cpj.org/killed/murdered.php>

³⁰ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-12]. Dostupné z: <https://cpj.org/2014/11/media-massacre-witness-killed-another-wounded-in-t.php>

V posledních deseti letech bylo 16 novinářů zabito v Rusku, nejznámějším případem je smrt reportérky listu Novaja Gazeta Anny Politkovské, která byla zavražděna 7. října 2006, v den čtyřiapadesátých narozenin svého odpůrce, prezidenta Vladimira Putina, kterého ve svých článcích velmi často kritizovala. Stejně skončil i kritik dagestánských úřadů a ministerstva vnitra Chadžimurada Kamalov, jehož jméno figurovalo na letáčích nazvaných „popravčí seznam“, jejichž autoři slibovali „zlikvidovat bandity a mstít se za policisty a nevinné občany“.³¹ Zastřelen byl 16. prosince 2011 a stal se tak 19. zavražděným novinářem v Rusku od roku 2000.

Experti mezinárodních organizace po těchto případech varovali, že se Rusko v počtu vražd novinářů staví po bok Somálska, s nímž v roce 2011 zaujímala třetí místo v celosvětovém žebříčku po Iráku a Filipínách.³² Mezinárodní výbor také citoval řadu případů, kdy byli zavražděni novináři, kteří zveřejňovali materiály kritické vůči vlivným osobám v ruské vládě, průmyslu, orgánech činných v trestním řízení či kriminálních kruzích. Oficiální místa v Rusku ale kritiku nepřipouštěli – generální prokuratura naopak tvrdila, že podle jejích statistik vyšetřovatelé v posledních letech odhalili pozadí většiny vražd. V roce 2014 patřilo Rusku šesté místo v počtu novinářů zabitých od roku 1992. Před ním byly jen Somálsko, Kolumbie, Alžírsko, Filipíny a Irák.³³

3.2 Ilegální zatčení

Podle statistik CPJ bylo ve světě během roku 2014 zatčeno a vězněno 221 novinářů, nejvíce z nich v Číně a Íránu.³⁴ K největšímu zneužívání novinářů policejními silami docházelo v poslední době v Turecku, kde žurnalisté pokrývali události protivládních protestů. Desítky jich byly násilím donuceny rezignovat na své

³¹ Wikipedia.org. [online]. 2015-1-26 [cit. 2015-1-30]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Gadzhimurat_Kamalov

³² Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <https://cpj.org/killed/europe/russia/>

³³ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/murdered.php>

³⁴ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <https://cpj.org/imprisoned/2014.php>

články a hlášení. Turecká vláda proti novinářům používá protiteroristický zákon či zákon na ochranu Turecka a turectví, které jsou natolik vágní, že za ně lze schovat jakékoliv jednání. Ve vězení se tak ocitli i elitní turečtí novináři a publicisté jako Nehmid Sener a Ahmet Sik. Oba byli v roce 2012 zatčeni kvůli údajnému plánování převratu a protistátní činnosti.³⁵ V historickém kontextu se v tomto směru výrazně zapsala i Kuba. Vláda díky nastolení tvrdých praktik omezovala svobodu slova a díky monopolu na provozování médií se všichni novináři museli sdružovat v rámci Národní asociace novinářů.³⁶

Zatčený novinář většinou skončí v cele s mimořádně nebezpečnými zločinci, odsouzenými za vraždy a jiné brutální delikty. Ještě předtím mu je ale práce policií a bezpečnostními složkami znemožňována, například odpojením telefonů, zamezení přístupu na vlastní internetový blog, nebo rovnou zrušení stránek, případně konfiskace majetku. Ve vězení končí i novináři, kteří své zprávy o porušování lidských práv a korupčním jednání píšou a faxem posílají svým zahraničním kolegům. Většina z nich pak dlouhé měsíce a roky čeká na rozhodnutí soudu.

V Bělorusku po kampani švédské reklamní agentury, která nechala z letadla shodit stovky plyšových medvídků s připnutými hesly za svobodu tisku v celé zemi, skončil novinář který o události informoval ve vězení. Další dva byli vyslýcháni a pokutováni. V reakci na to byl také ze země vyhoštěn švédský velvyslanec.³⁷

3.3 Vyhoštění³⁸

Některé země jako Eritrea, Somálsko, Irák, Írán, Afghánistán, Barma nebo Srí Lanka se vlastních žurnalistů coby nepohodlných kritiků a mnohdy svědků korupčních jednání zbavují nařízeným vyhoštěním. CPJ eviduje od roku 2009 404 příběhů

³⁵ Turecko vězní už přes sto novinářů. [online]. 2012-2-18 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z:

<http://www.mediazurnal.cz/clanky/psalo-se/turecko-vezni-uz-pres-sto-novinaru>

³⁶ Iran, Cuba Tops at Exiling Journalists. [online]. 2011-06-19 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z:

<http://mije.org/richardprince/iran-cuba-tops-exiling-journalists>)

³⁷ Teddy bear bombing spat between Belarus and Sweden escalates. [online]. 2012-08-08 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/belarus/9461813/Teddy-bear-bombing-spat-between-Belarus-and-Sweden-escalates.html>

³⁸ Guidelines for exiled journalists, Reporters without borders. [online]. 2009-06-01 [cit. 2015-1-10].

Dostupné z: https://en.rsf.org/IMG/pdf/RWB_guidelines_exiled_journalists-2.pdf

žurnalistů, kteří museli většinou kvůli represím ze strany vlády a úřadů opustit zemi, ve které žili a pracovali.³⁹ Většina uprchlíků vlast opouští narychlo, za velmi nebezpečných podmínek. Hranice většinou překračují ukryti ve speciálně upravených vozidlech, nebo pěšky v noci.

Někteří využívají nelegální imigrační kanály, což pro ně představuje obrovské riziko. Tragicky skončil pokus novináře z Eritrey Paulose Kidaneho, který se se sedmi dalšími žadateli o azyl pokusil přejít hranice se Súdánem, po sedmidenní náročné cestě pouští zemřel.⁴⁰ Vězením bylo vyhrožováno také nezávislému novináři Bernardu Arévalu Padrónovi, který byl na Kubě nejprve zatčen a poté vyzván k opuštění země. Méně častěji jsou ze zemí vykázáni zahraniční novináři. To byl případ například Davida Sattera, amerického novináře, který dlouhodobě psal kriticky o režimu prezidenta Vladimira Putina a také prozápadních demonstracích v Kyjevě. Ruská strana ho lednu 2014 vyhostila s tím, že porušil imigrační zákony.⁴¹ Satterovo provinění podle agentury Interfax spočívalo v tom, že o dlouhodobější vízum měl žádat „neprodleně“ po vjezdu do Ruska 21. listopadu, ale učinil tak až 26. listopadu, čili pět dnů pobýval v zemi “nezákonně”.⁴² Proti postupu ruské strany se oficiálně ohradilo také americké ministerstvo zahraničí. Poslalo diplomatickou nótu, která ale byla ruskou stranou ignorována.

3.4 Zranění novináři

Zatímco vraždy, vyhoštění a ilegální zatčení novinářů mají mezinárodní organizace zmapované vcelku podrobně (některé se samy podílejí na vyšetřování, nebo alespoň dohlíží nad průběhem následných soudních procesů s obviněnými), přesné údaje o počtech novinářů zraněných v bojích, nevede ani jedna z nich. V oficiálních prohlášeních se tak dozvíme jen některé případy, které jsou nahlášeny a později

³⁹ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.cpj.org/exile/>

⁴⁰ Paulos Kidane 8 results arranged by date. [online]. 2010-02-16 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <https://cpj.org/tags/Paulos%20Kidane>

⁴¹ Int'l journalists' organizations condemn deportation of U.S. citizen Satter from Russia. [online]. 2014-1-15 [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://interfax.com/newsinf.asp?id=472655>

⁴² Int'l journalists' organizations condemn deportation of U.S. citizen Satter from Russia. [online]. 2014-1-15 [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://interfax.com/newsinf.asp?id=472655>

medializovány. Do této skupiny patří pracovníci médií zranění při přestřelkách, při sebevražděných útocích, dopravních nehodách, při šlápnutí na minu. Takoví lidé mnohdy zranění přežijí, ale mají doživotní následky. Součástí žádných statistik není ani Frank Gardner, zpravodaj BBC se zaměřením na terorismus, kterého v Saúdské Arábii v červnu 2004 šesti kulkami postřelilo ozbrojené komando al-Káidy. Jeho kameraman Simon Cumbers zemřel na místě, Gardner skončil na vozíku.⁴³ Až o deset let později, na konci listopadu 2014 byli za útok k trestu smrti odsouzeni Ádil Sáad Dubajti a další dva muži, kteří kvůli pravidlu Saudské Arábie veřejných poprav stati mečem. Dalších pět členů skupiny dostalo tresty mezi pětadvaceti a třiceti lety vězení.⁴⁴

Závěr

Novináři v rizikových oblastech se setkávají se širokou škálou hrozeb, i když očekávání, že nejvíce jich umírá v předních bojových liniích se nepotvrdilo. Jak ukazují statistiky, nejvíce žurnalistů umírá záměrným zavražděním, především díky výběru zpracovávaných témat. Nejčastěji jsou zabíjeni a ilegálně zatýkáni novináři pracující na tématech korupčních jednání vlastních vlád, bezpečnostních složek země a drogových kartelů. Snaha umlčet novináře přichází i ve formě nuceného exilu, nebo únosu. Jak už bylo předesláno, tato práce se právě únosy bude zabývat. Ty sice nejsou v kontextu hrozeb dominantní, ale mají zásadní vliv na percepci bezpečnosti, protože jsou mediálně atraktivní a je jim věnována mimořádná pozornost.

⁴³ GARDNER, Frank, Blood and Sand. 1. Great Britain: Bantam; New Ed edition, 2007. ISBN-13: 978-0553817713

⁴⁴ Frank Gardner: I will never forgive the terrorists who did this to me. [online]. 2014-01-23 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/mens-health/11247597/Frank-Gardner-I-will-never-forgive-the-terrorists-who-did-this-to-me.html>

4 Únosy novinářů

Podle odhadů pojišťoven je ve světě každý rok uneseno mezi 10–30 tisíci lidí.⁴⁵ Přesný počet se konkrétněji nedá určit, neboť většina únosů není hlášena. Děje se tak jednak kvůli bezpečnosti, ale také proto, že se velmi často navzájem unášejí sami kriminálníci a v tom případě není ani z jedné strany žádoucí asistence policie ani žádné další strany.

Tato kapitola je souhrnem možných hrozeb únosů ze strany nestátních aktérů jako jsou kriminální skupiny a teroristické organizace. Přestože únos nepředstavuje v rámci existujících hrozeb pro novináře pracujících v zahraničí statisticky největší riziko, téma únosů novinářů a mediálních pracovníků je mediálně atraktivní a veřejností velmi vnímané a má tak disproporční efekt. Pokud k únosu dojde, vyžaduje si jeho řešení velkou dávku kreativity, zdrojů, koordinace, a trpělivosti, a zároveň prezentuje širokou škálu morálních, etických, praktických i právních dilemat. V této a další kapitole představím hrozby únosů a blíže popíšu postupy vyjednávání o propuštění rukojmích.

4.1 Dostupná data o únosech

Až 90 % všech únosů představují lidé uneseni ve své vlastní zemi. Zbýlých deset procent tvoří cizinci, a z tohoto čísla tvoří novináři a pracovníci médií jen malý zlomek. V prosinci 2014 evidovala CPJ 39 pohřešovaných novinářů, nejvíce z nich, 13, zmizelo v Mexiku a 8 v Rusku.⁴⁶ Dostupné statistiky vychází z analýz organizací na ochranu novinářů a privátních vyjednávacích firem, z nichž největší, Control Risks, disponuje rozsáhlou databází vlastních případů a informací o únosech na jejichž řešení se nepodílela.⁴⁷ V tomto případě je pro zpracování dat použito všech veřejně dostupných zdrojů. "

⁴⁵ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adamem Dolnikem, Praha, 2015-01-11

⁴⁶ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/reports/2008/02/journalists-missing.php>

⁴⁷ THE RESPONSE TO KIDNAPPING. [online]. - [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.hiscoxbroker.co.uk/hiscox-asm/docs/CR-response-brochure-eng.pdf>

Podle dostupných analýz za poslední roky rapidně stoupl počet lidí unesených v Sýrii, kde od vypuknutí války v roce 2011 bylo nahlášeno více než 80 unesených novinářů.⁴⁸ Druhou nejnebezpečnější zemí je Irák, kde mezi lety 2004–2009 zmizelo 57 novinářů. 7 z nich byli Američané, 19 Evropané, 23 Iráčané (většina z nich pracovala pro zahraniční agentury) a 8 ze zbytku světa. 17 z nich bylo během únosu zavražděno.⁴⁹ Nakolik přesné jsou tyto statistiky jde určit velmi těžko, v každé zemi se hodnotí podle různých kritérií a jak už bylo výše zmíněno, hned z několika důvodů je oficiálně hlášen jen malý zlomek únosů. Události mohou být záměrně zamlčovány, neboť přílišná publicita zvyšuje profil rukojmího a s každou zmínkou v médiích také může růst cena za jeho propuštění. Zároveň se přílišnou publicitou komplikuje a snižuje škála možností k úspěšnému řešení situace. Dalším faktorem může být požadavek únosců, kteří i pod pohrůžkou zabití rukojmího trvají na tom, že druhá strana nekontaktuje policii, ani jiné bezpečnostní složky.

V některých zemích se podobné únosy nehlásí ze strachu z odplaty únosců, nebo kvůli velké nedůvěře v úřady, které často čelí obviněním z korupce a manipulování se svědectvími, ne-li dokonce z aktivní účasti na únosech. Je třeba zmínit, že v celkovém počtu únosů tvoří statistiky únosů teroristickými organizacemi naprostou minoritu.⁵⁰

4.2 Trendy únosů

Zatímco dříve byli unášeni především bohatí lidé, v poslední době se např. v Latinské Americe tento trend zcela změnil. Právě bohatí lidé sice mají velké finanční prostředky, ale díky nim i možnost zařídit si kvalitní bezpečnostní infrastrukturu, která jim zajišťuje ochranu a tudíž je velmi těžké se dostat do jejich blízkosti. V současné době se únosci více zaměřují na oběti ze střední třídy, zejména drobnější živnostníky, kteří vlastní např. autoopravnu, tudíž je předpoklad, že mají dostupnou nějakou

⁴⁸ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/2014/09/militant-group-must-release-kidnapped-british-jour.php>

⁴⁹ HALIM, Rane, EWART, Jacqui, Media Framing of the Muslim World: Conflicts, Crises and Contexts. 1. Palgrave Macmillan, ISBN-13: 978-1137334824

⁵⁰ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

hotovost. Cena za propuštění se pohybuje kolem 2–30 tisíc dolarů a obchod je v tu chvíli rychlý.

V případě, že je unesen mezinárodní novinář, je pravděpodobné, že v zajetí stráví delší čas, než když v zajetí skončí novinář místní. Vyjednávání jsou složitější a sami únosci postupují opatrněji, protože očekávají že zahraniční rukojmí pro ně představuje vyšší možné výkupné, a zároveň se obávají hrozby záchranné operace. Novináře jako samostatnou položku je velmi těžké vyčlenit, většinou bývají zahrnutí ve statistikách např. s humanitárními pracovníky, jejichž práce je více koordinovaná, takže existují přesnější statistiky než v případě novinářů, kteří pracují většinou na volné noze. Zatímco v roce 1997 byla u zahraničních humanitárních pracovníků průměrná délka zajetí 53 dní, lokální zaměstnanec byl většinou propuštěn po 12 dnech v zajetí.⁵¹ Pokud jde o únosy Somálskými piráty, je do 50 dnů vyřešeno jen 10 % případů, 50 % případů trvá kolem 100 dnů, 60 % případů až 200 dnů, ale přes rok se přehoupnou jen zhruba 2 případy.⁵²

Velmi záleží na zázemí, které mají únosci k dispozici. Například v Mexiku je rukojmí unesen většinou po dobu dvou až tří dnů, neboť tamní únosci jsou motivováni rychlým ziskem, a mají k dispozici jen minimální infrastrukturu na bezpečné držení rukojmích. Naopak ideologicky motivovaní únosci v Afghánistánu nebo Pákistánu si mohou dovolit své rukojmí držet i dlouhé měsíce a roky. S rostoucí délkou zajetí se oproti původním požadavkům únosců výše výkupného snižuje, ale náklady únosců na držení rukojmích rostou. Jde třeba o vyplácení stráží, které rukojmí hlídají, nebo pokrytí dodávky základních potřeb jako jídla a vody. Z dostupných statistik únosů a jejich průběhu můžeme říct, že ideologicky motivované činy mají tendenci trvat déle, zahrnují složitější jednání a reprezentují vyšší riziko z hlediska přežití rukojmího.⁵³

⁵¹ HARMER, Adele, STODDARD, Abby, TOTH, Kate: Aid Worker Security Report, 2013. [online]. 2014-2-1 [cit. 2015-1-20]. Dostupné z:

https://aidworkersecurity.org/sites/default/files/AidWorkerSecurityReport_2013_web.pdf

⁵² Strategic RISK. Dokumenty dostupné z:

https://www.red24.com/uploads/topten_kidnapthreat_areas_040412.pdf

⁵³ KREBS, R. Dennis, When Violence Erupts: A Survival Guide for Emergency Responders. 2.USA: Jones and Bartlett Publishers, 2002, ISBN-13: 978-0763720704

4.3 Rizikové lokality

Přestože podle firmy Control Risks klesl počet únosů v Latinské Americe od roku 2005 na polovinu, Mexiko stále dominuje žebříčku zemí s nejvyšším počtem únosů.⁵⁴ Souvisí to s válkami drogových kartelů, bojem bezpečnostních sil s nimi, ale i všudypřítomnou korupcí. Podle odhadů ale proporcionalní podíl klesá, především kvůli nárůstu únosů v Asii, na Blízkém východě a v severní Africe. V roce 2013 bylo nejvíce finančně motivovaných únosů zaznamenáno v Asii a Tichomoří. Oproti 31 % z roku 2012 podíl stoupl na 35 %. Velké riziko také zůstalo v Africe, zejména v Nigérii na jihu země v oblasti delty Nigeru, kde se těží ropa. Pořadí zemí, které v počtech finančně motivovaných únosech doplňují Mexiko, je následující: Indie, Nigérie, Pákistán, Venezuela, Libanon, Filipíny, Afghánistán, Kolumbie, Irák.⁵⁵ Do první desítky se v roce 2013 nevešla Sýrie, přestože tam po vypuknutí války počet únosů narostl radikálně. Konkrétní počty únosů nejsou veřejně dostupné, nicméně podle Control Risks můžeme hlášené i nehlášené únosy v první desítce zemí počítat v tisících, a v případě Iráku, který je na dvacátém místě, hovoříme o stovkách případů.⁵⁶

4.4 Motivace únosů

Naprostá většina únosů je spáchána kriminálními skupinami, jejichž motivace je lineární a pohybuje se ryze na finanční úrovni. Politicky motivovaní aktéři, jako jsou teroristické organizace a guerillové skupiny se od kriminálních liší tím, že jejich motivace je komplikovanější a ne vždy jde jen o peníze. A ačkoli se v poslední době mluví o konvergenci kriminality a terorismu⁵⁷, kdy teroristické organizace čím dál tím častěji využívají únosy jako způsob sebe financování, je důležité zdůraznit, že

⁵⁴ 20 countries by kidnapping. [online]. 2013-12-12 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/top-20-countries-by-kidnapping-2013-12?IR=T&>

⁵⁵ RISKMAP: Latest resources. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-13]. Dostupné z: <https://riskmap.controlrisks.com>

⁵⁶ 20 countries by kidnapping. [online]. 2013-12-12 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/top-20-countries-by-kidnapping-2013-12?IR=T&>

⁵⁷ Convergence of Crime, Terror, and Corruption: Policy Recommendations. [online]. 2014-2-26 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z:

http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/MC/F_News/CTWG_Policy_brief_2_final.pdf

finanční aspekty jsou málokdy jejich primární motivací. Ve většině únosů teroristickými skupinami jsou v první instanci na stole požadavky politického rázu, jako je propuštění vězňů, či stáhnutí vojsk. Po nějaké době vyjednávání většinou dojde k uvědomění o nerealističnosti dosažení požadavků politických, a na radu přijdou požadavky finanční.

Pro mnohé teroristické organizace je výkupné významným zdrojem příjmu. Motivace únosců ale nemusí být jen finanční, rukojmí mohou dobře posloužit i jako užitečný živý štít, zejména při hrozících útocích ze vzduchu, případně je únosci využijí k šíření propagandy. Příkladem je stínání hlav Islámským státem a jeho filmové zpracování jako seriálu na pokračování, propleteného atraktivními vizuálními prvky a kontextuálními politickými a náboženskými vzkazy. Zcela běžné jsou pak požadavky únosců na propuštění rukojmích výměnou za členy teroristických organizací, kteří jsou vězněni a pro které je toto jediný možný způsob, jak se dostat na svobodu a znovu posílit řady svých spolubojovníků.⁵⁸

Velkým problémem jsou pro rukojmí, jejich rodiny, i vyjednávací firmy únosci motivovaní ryze ideologicky. Takoví únosci někdy vidí větší hodnotu v šíření propagandy při popravování rukojmích, než jejich dlouhé věznění nebo vyjednávání o výkupném. V tu chvíli je podle odborníků jedinou možností, jak rukojmího zachránit, pokusit se pomocí některého komunikačního kanálu změnit za pomoci vyjednávání ideologické požadavky na ekonomické. To jde především v zemích latinské Ameriky, kde vyjednávání o výkupném je běžné a kde vše funguje na úrovni trhu podobného tomu na finanční burze. Podle národností a postavení jsou také jasně dané transparentní ceny, takže únoscům je hned jasné, kolik za rukojmího mohou žádat. Pokud jde o vysoce postaveného inženýra ropné společnosti, je jasné, že i díky jeho pojištění pro ně bude zisk mnohem vyšší, než v případě dělníka z Brazílie, který dostatečné zázemí nemá.⁵⁹

⁵⁸ Kidnappers demand prisoner release. [online]. 2014-4-15 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.libyaherald.com/2014/04/15/kidnappers-demand-prisoner-release-in-exchange-for-jordanian-ambassador/#axzz3LCSUTyMs>

⁵⁹ The £1 billion hostage trade. [online]. 2010-10-17 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/politics/the-1-billion-hostage-trade-2108947.html>

Často se stává, že únosci rukojmí zajmou, aniž by s nimi měli nějaký konkrétní úmysl, nebo požadavek, který budou chtít za jejich propuštění. Tyto případy většinou začínají dlouhým mlčením únosců, takže dlouho ani není jasné, kdo a kde rukojmí drží a zdali jsou vůbec naživu.

Další možností, kdy únosci nehodlají vyjednávat, nastává ve chvíli potřeby užitečného živého štítu, což je levný a efektivní způsob ochrany proti náletům ze vzduchu. Využívat takto své rukojmí se naučili únosci na Filipínách.⁶⁰ Radikální islámská organizace Abú Sajjáf tam dlouhodobě zadržuje několik cizinců i místních lidí. Zde je důležité zmínit, že i když je známá poloha držení rukojmího, vždy se spoléhá na vyjednávání. Záchrané operace, když taktický tým vstupuje do těchto prostor, přichází na řadu až v okamžiku skutečného ohrožení zdraví a života rukojmího.

Rukojmí, za které nedostanou vyplacené výkupné, v zajetí zůstanou a jedinou šancí na záchranu je útěk, což se ale podaří málokomu. Často je také údajný útěk rukojmího pouze oficiální verze v případech, kdy došlo k tajnému zaplacení výkupného. Posledním případem, kdy se rukojmímu skutečně podařilo utéct, je Lorenzo Vinciguerra ze Švýcarska, který byl unesen skupinou Abú Sajjáf v únoru 2012 a v prosinci 2014 se mu podařilo sebrat svému strážci mačetu, a po krátkém boji uprchnout.⁶¹

Další oblíbenou možností únosců je využívat rukojmí jako užitečný nátlakový prostředek, díky kterým mohou být znovu posíleny jejich řady o spolubojovníky, kteří byli zadrženi a odsouzeni např. za teroristické útoky. Uspěť s tímto požadavkem ale mohou uspět jen v zemích jako Afghánistán, Pákistán nebo Jemen, kde místní vlády vězně za rukojmí propouští. Naopak Spojené státy, které většinu lidí spojených s terorismem odsoudily a umístily do vlastních vězení, nejen že neplatí výkupné, ale nepřístupují ani na požadavky propuštění vězňů. A to ani v případě nátlaku jiných vlád zemí, jejichž obyvatelé byli uneseni. Protože odsouzení teroristé sedí v amerických věznicích, jiné vlády na jejich propuštění nemají absolutně žádný vliv. Výjimku

⁶⁰ Philippines: Hostages Used As Human Shield. [online]. 2013-9-11 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://news.sky.com/story/1140189/philippines-hostages-used-as-human-shield>

⁶¹ Daring escape by Swiss hostage in Philippines. [online]. 2014-12-06 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2014/12/daring-escape-swiss-hostage-philippines-2014126620353561.html>

Spojené státy udělaly jen v případě Bowea Bergdahla, kterého pět let zadržoval Tálíban v Afghánistánu. Americký voják byl vyměněn za pět členů Tálíbanu držených ve věznicích na základně Guantánamo.⁶² Po vlně kritiky argumentoval prezident Barack Obama tím, že Bergdahl byl jakožto voják zajat ve službě a tudíž šlo o vojenskou výměnu a není to tedy precedent pro příští případy. Tento případ byl ale velmi složitý a podrobněji ho rozeberu v případové analýze.

4.5 Výše výkupného

Zejména únosy Evropanů se pro al-Káidu staly globálním byznysem, svědčí o tom i videonahrávka z října 2012, ve které její vůdce, jež nahradil Usámu bin Ládina, Ajmán al-Zavahrí vyzývá militanty k unášení lidí ze západu, kvůli generování příjmů. Únosci dnes obdrží přibližně 3 miliony dolarů za rukojmí, na rozdíl od 200 000 dolarů za rukojmí, které v průměru inkasovali v roce 2003.⁶³ Podle New York Times sice některé evropské vlády popírají vyplácení výkupného teroristickým organizacím, ale jen al-Káida a její přímé odnože získaly od roku 2008 více než 125 milionů dolarů, z nichž 66 bylo vyplaceno v roce 2013. Podle ministerstva financí Spojených států je částka za stejné období dokonce 165 milionů dolarů.⁶⁴

Islámský stát podle expertízy Organizace Spojených Národů (OSN) získal jen za poslední rok mezi 35-45 miliony dolarů, mezi lety 2004-2012 pak mělo být podle Rady bezpečnosti OSN teroristům vyplaceno přes 120 milionů dolarů.⁶⁵ Podle zprávy získaly další desítky milionů extremistické skupiny Boko Haram Nigérii a al-Šabáb v Somálsku. Abú Sajjáf na Filipínách získala 1,5 milionu dolarů.⁶⁶

⁶² Why the us swaps prisoners but doesn't pay ransom. [online]. 2014-8-29 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://thehill.com/blogs/pundits-blog/defense/216214-why-the-us-swaps-prisoners-but-doesnt-pay-ransom>

⁶³ Al-Qaeda Has Received \$125 Million In Ransom From Europe Since 2008.[online]. 2014-7-30 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://dailycaller.com/2014/07/30/al-qaeda-has-received-125-million-in-ransom-from-europe-since-2008/>

⁶⁴ Paying ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror. [online]. 2014-7-29 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/07/30/world/africa/ransoming-citizens-europe-becomes-al-qaedas-patron.html?smid=tw-share&_r=1

⁶⁵ Islamic State group got up to US\$45M in ransoms: UN. [online]. 2014-11-25 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.nst.com.my/node/56263>

⁶⁶ Islamic State group got up to US\$45M in ransoms: UN. [online]. 2014-11-25 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.nst.com.my/node/56263>

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Vyjednávání

Únos novinářů je většinou v patrnosti téměř okamžitě, neboť se žurnalisté přestanou hlásit, neodevzdají nasmlouvanou práci, nedorazí na domluvené místo, nebo existuje přímé svědectví lidí, kteří potvrdí únos. Trend zmenšující se imunity žurnalistů a zvyšujícího se rizika, který byl popsán v předchozí kapitole, lze dokumentovat i v přístupu k vyjednávání o jejich propuštění. V následující kapitole se pokusím na konkrétních příkladech popsat postup, který se odehrává v pozadí řešení únosů. Od etablování způsobu komunikace s únosci, přes problematiku placení a neplacení výkupného, až po případné propuštění.

5.1 Informovanost médií

Velmi důležitou otázkou v případě únosů je medializace případu, což je také první dilema při řešení únosu. V případě uveřejnění identity unesených existuje několik faktorů, která je třeba vzít v potaz, např. to, že zveřejněním identity rukojmího zároveň roste jeho cena. Pokud obličej rukojmího plní novinové i internetové stránky a televizní vysílání, dochází k vědomí únosců, že jde o někoho veřejně známého. Další reálnou hrozbou při zveřejnění informací o únosu je, že rukojmího zajala menší organizace, která co do výše výkupného nebude tak náročná. Medializací se o rukojmím mohou dozvědět i jiní únosci, kteří rukojmího mohou unést, nebo od únosců odkoupit. V tu chvíli už se z rukojmího stává zásadní investice, a s ní roste i cena za svobodu.⁶⁷

V případě zmizení novinářů Jamese Foleyho a Stevena Sotloffů rodiny na nátlak vlády rozhodly pro utajení únosu před veřejností, což média respektovala a veřejnost se tak o jejich zajetí dozvěděla až poté co se objevili na nahrávkách zveřejněných Islámským státem. Celou dobu média o únosech věděla, ale respektovala žádost o diskrétnost. Zvláště v kontextu novinářů se dá mluvit o určité bratrské sounáležitosti,

⁶⁷ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

kdy v případě že novináři o únosu kolegy vědí, dodržují informační embargo a o únosu ani podrobnostech neinformují.⁶⁸ V tomto jsou únosy novinářů specifické, protože v ostatních případech si naopak média mnohdy nárokují právo na informace a argumentují svobodou slova a posláním svého povolání při zveřejňování citlivých informací.

„Blackout“ neboli mediální výpadek, je záměrné potlačování informací o unesených novinářích, ať už se uskutečnily v Somálsku, Pákistánu a dalších zemích po celém světě.⁶⁹ Někteří odborníci pochybují o efektivním dopadu této strategie, neboť informační embargo ze strany médií potlačují veřejnou diskuzi a podkopávají důvěryhodnost sdělovacích prostředků.⁷⁰ Jedním z prvních pokusů o mediální výpadek, bylo informování o únosu nezávislé novinářky Jill Carrollové, která byl zajata v roce 2006 v Bagdádu.⁷¹ Její zaměstnavatel odmítl o jejím únosu informovat s nadějí, že to pomůže rychlejšímu jednání o její propuštění. Jedním z argumentů bylo, že Carrollová by mohla svým únoscům lhát a třeba tvrdit, že není novinářkou, přičemž zveřejnění informací by ji mohlo usvědčit ze lži. Oficiální prohlášení tak vydala až o několik dní později. Není jasné jakou roli, pokud vůbec, mediální výpadek hrál v rozhodnutí o propuštění, nicméně Carrollová v zajetí strávila 82 dnů a poté byla propuštěna.

Jiný je případ kanadské reportérky Mellissy Fungové, která byla v roce 2008 unesena při cestě z Kábulu.⁷² Její zaměstnavatel požádal média o naprostou mlčenlivost, což se ale v tomto případě se ukázalo jako špatná volba. Fungová byla držena v žalostných podmínkách, v zatuchlém sklepě, bez dostatku jídla, byla sexuálně zneužívána. Držela ji malá zločinecká organizace v čele se dvěma bratry, kteří neměli žádné explicitní politické požadavky. Fungová byla propuštěna poté co úřady po 28 dnech identifikovali únosce, což mohlo v případě medializace případu trvat

⁶⁸ Is it time to end media blackouts?. [online]. 2014-9-3 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: http://www.cjr.org/the_kicker/james_foley_steven_sotloff_media_blackout.php?page=all

⁶⁹ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://cpj.org/blog/2013/02/do-news-blackouts-help-journalists-held-captive.php>

⁷⁰ Media blackout. [online]. 2014-09-03 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: http://www.cjr.org/the_kicker/james_foley_steven_sotloff_media_blackout.php?page=all

⁷¹ Committee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: https://www.cpj.org/regions_06/mideast_06/jill_carroll_page.html

⁷² Media blackout. [online]. 2014-09-03 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: http://www.cjr.org/the_kicker/james_foley_steven_sotloff_media_blackout.php?page=all

mnohem kratší dobu. Debata se v tomto směru vyvíjí a s přibývajícými případy únosů musí novináři toto dilema řešit čím dál častěji.

V České republice zaujímá Ministerstvo zahraničních věcí postoj k únosům také individuální. V posledním případě, Antonie Chrástecké a Hany Humpálové, po prvotní lavině zpráv o únosu dívek v Pákistánu, rozeslalo všem médiím žádost o absolutní mlčenlivost v tomto případě. Argumentovali právě tím, že není dobré monitorovat a hlásat do světa jednotlivé kroky, které se v případě dějí.⁷³ Média skutečně mlčenlivost zachovala, nicméně o důležitých meznících v kauze, kdy se například objevilo video unesených dívek, přesto informovala.

Odborníci se ale shodují, že dokud nebude nalezen globální konsenzus, nejlepší variantou je v případě zveřejňování informací o unesených kolezích novinářích událost neignorovat, ale zároveň nebulvarizovat. Tedy informovat přímočarě, bez vzrušujícího způsobu podání zprávy, tedy skandalizace, bez zbytečného zacházení do detailů a zmiňování požadavků od únosců.

5.2 Začátek záchranné operace

Redakce a mediální společnosti zaměstnávající novináře, který byl unesen, okamžitě osloví bezpečnostní složky, nebo v případě, že jejich zaměstnanci měli adekvátní pojištění proti únosu, dojde k angažování privátní firmy se specializací na vyjednávání. V nich většinou pracují speciálně vyškolení vyjednaváči, nebo bývali pracovníci bezpečnostních služeb jako CIA nebo FBI.⁷⁴ Základním požadavkem vyjednaváčů je absolutní důvěra a spolupráce. Pokud se lidé shodnou, že pro záchranu rukojmího udělají maximum, rozjede se záchranná operace, která v lepším případě trvá dny, v horším i roky. Hned na začátku spolupráce se sumarizují veškeré dostupné informace a do chvíle, než se únosce ozve a není jasné, kdo novináře zajal, se pátrá po všech možných variantách zmizení. Zároveň se vytvoří profil rukojmího, který obsahuje veškeré základní informace o něm, jako jsou tetování a jejich umístění,

⁷³ Vlastní zkušenost

⁷⁴ Control Risks, our people. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.controlrisks.com/en/about-us/our-people>

nemoci a léky, které používá, od okolí se zjišťují názorové postoje, nebo reakce ve vyhocených a psychicky náročných situacích. Rodiny musí dát dohromady také bezpečnostní otázky, na které bude znát odpověď jen jejich unesený příbuzný. (více viz kapitola Proof of Life).⁷⁵

Ve chvíli, kdy je rodina, případně zaměstnavatel rukojmího po nějakém čase kontaktována, většinou přímo vybraná konkrétní osoba, by už měla být vycvičena odborníky na efektivní komunikaci s únosci, tedy vědět, co říkat, jak reagovat, nebo čeho se naopak vyvarovat. Rodiny také často volí způsob komunikace s únosci prostřednictvím rodinného komunikátora, což je osoba, kterou může rukojmí pozitivně identifikovat jako součást rodiny, a která pod detailním koučinkem profesionálních vyjednávačů vede dialog s únosci.

Ne vždy je to ale rodina rukojmího, s kým únosci chtějí jednat. Často se obrací na zaměstnavatele, nebo rovnou vládu, neboť ví, že rodiny většinou nemají k dispozici miliony dolarů. V takových případech bývá kontakt s rodinou pouze taktikou ke zvýšení tlaku bez snahy vytvořit přímý vyjednávací kanál.⁷⁶ Do procesu vyjednávání většinou hned v úvodu může vstoupit místní vláda, i když v tomto případě je třeba vzít v potaz problém, např. zaměstnanců úřadů, kteří mají často v kontextu svého angažování soukromé finanční požadavky anebo jsou dokonce do únosů přímo zapojeni. V konfliktních oblastech a méně vyspělých zemích, často vláda být nápomocna ani nemůže kvůli nedostatku kontroly nad vlastním územím.

Vyjednávání s únosci o propuštění rukojmích většinou probíhá po telefonu nebo prostřednictvím e-mailu, což znamená delší trvání zajetí, neboť proces: hovor – čekání na odpověď – odezva často probíhá s výraznými časovými prodlevami. S rozmachem sociálních sítí využívají únosci také tento kanál. Např. první video o dvou Čechách unesených v březnu roku 2013 v Pákistánu nahráli únosci na profil se jménem Orna

⁷⁵ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

⁷⁶ HAGEDORN, Ann: Ransom: The Untold Story of International Kidnapping. 1. Henry Holt & Co. 1998, ISBN-13: 978-0805040784 <http://www.amazon.com/Ransom-Untold-Story-International-Kidnapping/dp/0805040781>

Moshe, který byl vytvořený účelově s tímto záměrem.⁷⁷ Video se velmi snadno a bezpečně dostalo k rodinám, vládě, médiím i veřejnosti a navíc tím únosci získali patřičnou pozornost a mediální zviditelnění. Sociální sítě tak nahrazují tradiční kanály jako YouTube, který je v Pákistánu blokován.

5.3 Proof of Life – důkaz života

Pokud už jsou vyjednávači v kontaktu s únosci, přichází na řadu důkaz života neboli „proof of life“ (dále jen POL). Jde o přímý důkaz, který potvrzuje, že je rukojmí stále naživu a že je skutečně v rukou daných osob. Často se totiž stává, že po medializaci únosu se na vlády či rodiny obrátí hned několik skupin s tím, že právě oni rukojmího drží a požadují za něj výkupné. Díky POL postupu tak vlády a vyjednávací firmy vědí, že jednájí se správným člověkem, který má k rukojmímu přístup. Získávání důkazů o životě je s rostoucí profesionalitou únosců stále větší výzva, což dokládá případ z Kolumbie, kde únosci drželi mrtvého rukojmího 8 měsíců v mrazícím boxu a pravidelně tak byli schopni předkládat jako POL fotografii s aktuální stránkou novin a dál vyjednávat o zaplacení výkupného, i když byl rukojmí už dávno mrtvý.⁷⁸ I proto je jako preferovaný způsob důkazu života vyžadována přímá konverzace s rukojmím, videonahrávka, nebo správné zodpovězení POL otázek. Ty by měly být formulovány jasně, vyžadující konkrétní odpověď, kterou zná jen rukojmí a které nejsou jinak dohledatelné. Otázku by měly připravit rodiny se zkušenými vyjednávači, neboť i zde je jednoduché pochybit. Není vhodné používat otázky které jsou v konfliktu s náboženstvím nebo kulturou země, ve které je rukojmí v zajetí, stejně jako otázky týkající se nepříjemného období rukojmího, např. smrt někoho blízkého. Takové otázky by mohly rukojmího dostat do depresivních stavů, což v zajetí pochopitelně není žádoucí.⁷⁹

⁷⁷ Na webu je video s unesenými Čechkami. Náš život je v ohrožení, říkají. [online]. 2013-06-26 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/video-s-hanou-a-antonii-0bh-/domaci.aspx?c=A130626_145342_domaci_hv

⁷⁸ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

⁷⁹ Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

5.4 Stanovení výše výkupného

Při únosu a následného svolání a jednání krizového štábu se většinou stanoví výše první protinabídky, na které bude případné vyjednávání začínat. Podle odborníků se doporučuje začít vyjednávat na 20 % „tržní ceny“, přičemž se vychází z průměru dostupných vyplacených výší výkupného v daném kontextu a lokalitě.⁸⁰

V případě prvního kontaktu už většinou vyjednaváči přesně ví, že první nabídkou ze strany rodiny rukojmího bude únosce opovrhovat, nicméně je třeba mu výrazně srazit případná očekávání. Zároveň platí, že by se únoscům nemělo přistoupit na první nabídku, kterou rodině za propuštění dají, i kdyby byla přijatelná. Rychlé zaplacení výkupného většinou vede k uvědomění si únosců, že dostupnost k penězům je v tomto případě snadná a tak ani v případě zaplacení nemusí rukojmí propustit.⁸¹ V takových případech často únosci přejmenují zaplacené výkupné na „zálohu“ a poté následují další požadavky (tzv. double dipping). Obecně platí, že finální suma výkupného se pohybuje okolo 10 % původní požadované částky.⁸²

V případě, že jde o uneseného zaměstnance větší korporátní firmy, nebo novináře, který měl uzavřené adekvátní pojištění, do vyjednávacího procesu vstupuje také pojišťovna. Ty celosvětově zareagovaly na zhoršující se bezpečnostní situaci v rozvojových oblastech a nabízejí nové produkty - zejména pojištění proti únosům a výkupnému. Služeb využívají především velké společnosti, například těžařské, které vysílají své zaměstnance do nestabilních zemí. Pojištění většinou pokrývá výkupné, najmutí prostředníků a vyjednaváčů nebo i náhradu ušlého zisku. Boom těchto produktů je spojen s fenoménem somálských pirátů, jejichž úspěšnost únosů díky zvýšeným bezpečnostním opatřením za poslední roky rapidně klesla.⁸³ Většina novinářů pojištění ale stále nemá. Měsíční částka za něj se pohybuje okolo tisícovky

⁸⁰ When journalists go missing. [online]. 2014-8-26 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z:

<http://www.newyorker.com/news/daily-comment/when-journalists-go-missing>

⁸¹ How to negotiate kidnap ransom demands. [online]. 2014-8-7 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.propertycasualty360.com/2014/07/08/how-to-negotiate-kidnap-ransom-demands-8-steps?t=es-specialty&page=5>

⁸² Rozhovor s expertem na terorismus a vyjednávání s únosci Adam Dolnikem, Praha, 2015-01-11

⁸³ V roce 2011 měli na svědomí 176 pokusů o únos lodí, v roce 2012 už to bylo jen 36 a ani jeden nebyl úspěšný. Jedné lodi se po hodně dlouhé době zmocnili až na začátku roku 2014. Dostupné z: somalia/10582360/Somali-pirates-hijack-first-ship-since-2012.html

dolarů, což zejména novináři na volné noze nejsou mnohdy schopni ani vydělat.⁸⁴

Zatímco pojištění proti únosům, které mají ryze finanční motivaci je obecně dostupné, zásadní komplikace nastává v případech, kdy za únosem stojí teroristická organizace. V takových případech v mnohých zemích dochází k zákazu vyplacení výkupného, díky speciální legislativě, která má za cíl zamezit financování teroristických skupin. Například Velká Británie v rámci nového vládního protiteroristického balíčku pojišťovněm zakázala proplácet peníze za výkupné vydané teroristickým organizacím, což v podstatě svazuje ruce privátním vyjednávacím firmám, které tak nemohou v případě teroristických únosů dělat nic.⁸⁵ Premiér Velké Británie David Cameron chce zároveň ve skupině G8 prosadit sjednocené chování všech členských zemí vůči teroristickým skupinám a zakázat vyplacení výkupného teroristům.⁸⁶ „Británie dodržuje tento princip, Amerika dodržuje tento princip, ale musíme zdvojnásobit úsilí a ujistit se, že tak činí i ostatní země,“ prohlásil Cameron v září 2014 v britském parlamentu.⁸⁷

5.5 Dilema placení výkupného

Spojené státy a Velká Británie dlouhodobě odmítají platit výkupné *teroristickým organizacím*⁸⁸. Dodržováním této politiky tak neposkytují více peněz těm, proti kterým bojují, a zároveň se snaží demotivovat únosce a teroristy od dalších únosů. Brutální popravy britských a amerických rukojmí Islámským státem a také fakt, že neexistuje v této otázce globální konsenzus, znovu vyvolaly debaty ohledně dilemat o placení a neplacení výkupného.

⁸⁴ Woman's work. [online]. 2014-8-7 [cit. 2013-7-1]. Dostupné z: http://www.cjr.org/feature/womans_work.php?page=all

⁸⁵ UK government plans to ban insurance kidnap and ransom payments. [online]. 2014-11-27 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.commercialriskeurope.com/cre/3799/15/UK-government-plans-to-ban-insurance-kidnap-and-ransom-payments/>

⁸⁶ British PM: Time For Countries to Keep Their Pledges Not to Pay Ransom to Terrorists. [online]. 2014-9-4 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.cnsnews.com/news/article/patrick-goodenough/british-pm-time-countries-keep-their-pledges-not-pay-ransom>

⁸⁷ Britain urges G8 countries not to pay hostage ransoms. [online]. 2014-9-3 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/2014/09/03/uk-iraq-crisis-cameron-idUKKBN0GY19V20140903>

⁸⁸ V případě kriminálních únosů tento zákaz neplatí. Jedná se pouze o skupiny, které jsou na oficiálním vládním seznamu teroristických organizací.

Velká Británie a Spojené státy mají postoj pevně daný. Odmítají platit výkupné, propouštět vězně výměnou za propuštění rukojmích, stahovat vojáky z misí, nebo měnit vládní politiku. Obě země tato pravidla striktně dodržují. V případě prvního rukojmího popraveného Islámským státem, Jamese Foleyho dokonce bylo jeho rodině zástupcem amerických úřadů pohroženo, že pokud bude rodina jednat na vlastní pěst a výkupné zaplatí, bude čelit trestnímu stíhání. Ve Velké Británii dokonce nedávno zavedli zákon, který pojišťovněm zakazuje vyplácet teroristům výkupné, přestože byli rukojmí proti únosu pojištěni.⁸⁹ Ostatní země mají politiku placení a neplacení výkupného nastavenou jinak, většinou se liší případ od případu.

Navzdory logickému tvrzení některých vlád že neplacení výkupného dělá z jejich občanů méně atraktivní cíle teroristických organizací, někteří odborníci nesouhlasí. Neexistuje totiž žádný důkaz, že by si teroristé rukojmí vybírali podle politiky země, ze které pochází, že by upřednostňovali unášení lidí ze západních zemí které jsou ochotné výkupné platit, a naopak nechali být ty, jejichž vlády jsou proti placení výkupného. V konfliktních zónách, jsou rukojmí obvykle vytipováni a unášeni na základě vzhledu a dostupnosti únos úspěšně realizovat, a až poté se řeší jejich identita.⁹⁰

Spor mezi zeměmi platícími výkupné a neplatícími je pochopitelný. Některé evropské vlády investují do propuštění svých občanů miliony dolarů, které pak teroristé použijí k nákupu vyspělých zbraní a rozšíření teroristických operací. Zbraněmi a vyspělejší technikou pak bojují proti úhlavnímu nepříteli, kterým jsou i Spojené státy a Velká Británie. Obě země přitom investují miliardy do bojů proti terorismu, což je vyjde mnohem draž, než kdyby platili výkupné za své občany.

Přestože většina vlád i kvůli morálnímu dilema oficiálně popírá placení výkupného, deník New York Times vypátral, že od roku 2008 do roku 2014 vyinkasovala al-Káida od vlád přes 125 milionů dolarů.⁹¹ Žádná z nich ale otevřeně

⁸⁹ Four Myths About Ransoms. [online]. 2015-01-13 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142773/adam-dolnik/four-myths-about-ransoms>

⁹⁰ Four Myths About Ransoms. [online]. 2015-01-13 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142773/adam-dolnik/four-myths-about-ransoms>

⁹¹ Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror. *New York Times* [online]. 2014-07-29 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/07/30/world/africa/ransoming-citizens-europe-becomes-al-qaedas-patron.html?_r=0

nepřizná, že peníze teroristům výměnou za živého rukojmího dala. Jednak kvůli inspiraci pro jiné případné únosce a také proto, že si zástupci vlád uvědomují morální stránku věci. Pod tíhou a tlakem právě morální volby v těchto velmi citlivých záležitostech vlády většinou ustoupí a závratné sumy vyplatí.

Většina teroristických skupin neunáší cizince primárně kvůli penězům, ale jak bylo již zmíněno v kapitole o motivaci únosců, často jde o účinný nástroj politického zastrašování a extremistické propagandy. V naprosté většině teroristických únosů jsou počáteční požadavky politické, většinou jde o propuštění vězněných vysokých představitelů teroristických organizací, nebo stažení vojsk z Iráku nebo Afghánistánu. Požadavky finanční většinou přijdou na řadu v případě že politické požadavky selžou. V některých případech ale nejde únoscům o peníze vůbec. To dokázal například případ Jamese Foleyho, za jehož propuštění ISIS požadoval 100 milionů eur, což je částka mnohonásobně vyšší, než inkasoval za jiné rukojmí, které po zaplacení propustil. V tomto případě byl Foley zavražděn a posloužil tak nikoli jako zdroj peněz, ale oběť vraždy na propagandistickém videu.

6 Případové studie výsledků únosů

V této části bakalářské práce se budu věnovat jednotlivým možným výsledkům únosů, ke kterým přiřadím jednotlivé konkrétní příklady z nedávné historie. Je třeba vzít v potaz omezenou dostupnost informací o případech, kdy rukojmí v zajetí zemřel. Ostatní varianty výsledků únosů rozeberu na základě jednotlivých případů podle následující kategorizace výsledku:

- Výkupné zapláceno, rukojmí propuštěn
- Výkupné nezapláceno, rukojmí zavražděn
- Úspěšný útěk rukojmího
- Záchrané operace
- Úmrtí v zajetí na nemoc
- Držení rukojmího navzdory zaplacení výkupného

6.1 Výkupné zapláceno, rukojmí propuštění

Kanadská novinářka Amanda Lindhoutová a její australský kolega, fotograf Nigel Brennan, byli uneseni v Somálsku na konci srpna 2008. Únosci za jejich propuštění původně požadovali 3 miliony dolarů, a po 462 dnech vyjednávání za pomoci privátní firmy došlo k propuštění obou novinářů po zaplacení 658 000 dolarů.⁹²

23. srpna 2008 mířil pár se somálským kolegou a dvěma řidiči do utečeneckého tábora u somálské metropole Mogadišo. Jejich vozidlo přepadla ozbrojená skupina mužů, z nichž většina nebyla ani plnoletá. O týden později zavolal oběma rodinám muž, který se představil jako Adam, a oznámil požadavek na 3 miliony dolarů za propuštění obou rukojmích. V tu chvíli začala policejní operace, během které byly všem členům rodiny odposlouchávány telefony, hovory byly nahrávány a příbuzní byli trénováni jak jednat s únosci pokud se znovu ozvou.

⁹² BRENNAN, Nigel. Interview. Breakfast with Fran Kelly. ABC Radio National, 2011-06-27

V tomto případě se ukázala komplikovanost situace, kdy každý z rukojmí je z jiné země a z jiných poměrů. Navíc v Somálsku neměla ani jedna země svůj zastupitelský úřad, komunikace mezi nimi musela probíhat ve třech časových pásmech mezi Ottawou, Canberrou, a nejbližšími zastupitelskými úřady v Nairobi. Podpora somálské vlády byla nulová, neboť v té době žádná legitimně zvolená vláda neexistovala.⁹³

Austrálie i Kanada jsou země, které dodržují politiku neplacení výkupného. V tomto případě udělaly rodinám nabídku, že únoscům zprostředkují zaplacení 250 000 dolarů (zhruba 8 % původního požadavku únosců), s tím, že to nebude výkupné, ale jakýsi „poplatek za náklady spojené s propuštěním“. Přestože byly rodiny připraveny se zadlužit a dát dohromady až 700 tisíc dolarů, obě vlády dále trvaly na nepřekročení původně stanovené hranice. Argumentovaly dlouhodobou strategií, která měla únosce naučit, že jim nikdy nebude nabídnuto víc. V tu chvíli rodiny odmítly upřednostnit výchovu očekávání únosců nad životy svých dětí, a najaly experta na vyjednávání z britské privátní vyjednávací firmy AKE. Jakákoliv spolupráce s vládami obou zemí pro ně v tu chvíli skončila, neboť vlády neakceptovaly angažmá privátní firmy a postup rodin. Zároveň odmítly rodinám sdělovat jakékoli nové informace.⁹⁴

Mezi rodinami dál panovalo napětí, zejména kvůli rozdílným finančním možnostem. AKE si účtovala 35 000 dolarů za 14 dní práce vyjednávacího týmu. První fakturu zaplatili Brennanovi, druhou zasponzoroval podnikatel s řetězcem elektroprodejen po celé Austrálii Dick Smith a když přišla třetí faktura, Lindhoutovi odmítli zaplatit. John Lindhout nakonec zastavil dům s hodnotou 100 000 dolarů a AKE rodinám nabídla možnost úvěrového splácení.

Mezitím Amanda i Nigel, ve snaze navázat s únosci vztah a zlepšit tak svoje podmínky, konvertovali k islámu.⁹⁵ Tento krok jim přinesl určité výhody, na druhou

⁹³ Když se po začátku vyjednávání zástupce australské vlády otce Nigela zeptal, kolik peněz v hotovosti jsou schopni dát do 24 hodin dohromady, Geoff Brennan řekl, že 25 tisíc dolarů. Na otázku, kolik peněz je schopna dát dohromady druhá rodina, se dozvěděl, že: „Nic.“

⁹⁴ NIGEL BRENNAN, Nicole Brennan. *Price of life*. Camberwell, Vic: Penguin Books (Australia), 2011. ISBN 19-215-1878-2.

⁹⁵ LINDHOUT, Amanda a Sara CORBETT. *A house in the sky: a memoir*. First Scribner hardcover edition. Camberwell, Vic: Penguin Books (Australia), 2011, 373 pages. ISBN 978-1451645613.

stranu je ale po dvou měsících únosci rozdělili, s vysvětlením ze nesezdaní muslimové opačného pohlaví nemohou sdílet jeden pokoj. Jejich podmínky se dále zhoršovaly, Amandu únosci pravidelně v noci mučili a znásilňovali, vypadávaly jí vlasy, na tváři se jí objevil lišej. Oba rukojmí začali rapidně ubývat na váze, nesměli stát, jen sedět v koutě, na toaletu mohli pětkrát za den, ale maximální čas strávený mimo tmavou místnost byl tři minuty. Navzdory tomu, našli způsob jak komunikovat a pomocí vzkazů, které si navzájem schovávali pod umyvadlem, naplánovali útěk. Při návštěvách koupelny postupně tajně ničili okno, kterým v nestřežený okamžik vyskočili a utíkali do blízké mešity s nadějí, že jim někdo pomůže. Jenže strážci vyběhli za nimi a před plnou mešitou lidí je se zbraněmi v ruce zajali znovu.

Únosci nechali své rukojmí jednou za pár měsíců zavolat domů, aby tak rodinám dali důkaz o životě rukojmích. Po patnácti měsících od únosu vyjednači dospěli s únosci k dohodě, po které přišly ze strany vlád okamžité výhrůžky, že pokud rodiny zaplatí výkupné a peníze skončí v ruce teroristů, poruší mezinárodní dohody a budou čelit stíhání s hrozbou dlouhého vězení. Přesto rodiny velmi komplikovaným způsobem pomocí systému Hawala⁹⁶ poslaly do Somálska 658 000 dolarů.⁹⁷ 25. listopadu 2009 byli oba rukojmí převezeni na předměstí Mogadiša, kde je únosci předali vládním vojákům. Amanda Lindhoutová poté dva týdny ležela v nemocnici s totální podvýživou a Nigel Brennan si od lékařů vyslechl diagnózu posttraumatického stresu a dlouhé měsíce se poté potýkal s onemocněním známým jako syndrom brutálního zajetí.⁹⁸

Závěr: Klíčovým zlomem ve vyjednáváním se projevil moment zaangażování privátní firmy, jejíž cíle byly zúžené pouze na zajištění propuštění rukojmích. Na rozdíl od mamutí vládní byrokracie, vnitřního boje mezi jednotlivými zainteresovanými ministerstvy a bezpečnostními složkami, a široké škály různých politických cílů, které odsunuly osud rukojmích na druhou kolej, mohla AKE postupovat mnohem cíleněji a efektivněji, a zajistit návrat rukojmích do 3 měsíců od svého angažování. Toto ale

⁹⁶ Hawala je je systém převodu peněz, který funguje mimo bankovní systém. Dnes ho využívají především na celém světě.

⁹⁷ NIGEL BRENNAN, Nicole Brennan. *Price of life*. Camberwell, Vic: Penguin Books (Australia), 2011. ISBN 19-215-1878-2.

⁹⁸ Escape from hell. [online]. 2013-9-6 [cit. 2015-1-13]. Dostupné z: <http://www.macleans.ca/news/world/escape-from-hell/>

bylo umožněno dvěma důležitými faktory, které nejsou vždy v těchto situacích přítomné. Prvním byla výše požadavku a schopnost rodin samostatně zmobilizovat potřebné finanční zdroje. Druhým byl fakt, že skupina únosců nepatřila k žádné teroristické síti, jinak by do závěrečné fáze vyjednávání vstoupila australská vláda razantněji a zaplacení výkupného by zabránila.

6.2 Výkupné nezaplaceno, rukojmí zavražděn

V listopadu 2012 byl v Sýrii unesen James Foley, který pracoval jako nezávislý novinář pro bostonský deník GlobalPost. Únosci se rodině ozvali až po roce a řekli si o výkupné 100 milionů eur.⁹⁹ V srpnu 2014 se James Foley znovu objevil ve videu Islámského státu, kde byl brutálně popraven.

22. Listopadu 2012 strávil James Foley se svým syrským překladatelem nějaký čas v internetové kavárně ve městě Binniš, odkud posílal do redakce nejnovější fotografie. Z kavárny pokračovali směrem k hranicím s Tureckem, ale pouhých šest kilometrů za městem byli donuceni skupinou útočnicků cestujících v dodávce zastavit, a James byl odvezen neznámo kam.¹⁰⁰ Zpráva o únosu syna byla pro rodinu jako dějů vu, protože James už byl v minulosti jednou unesen, v roce 2011 v Libyi.¹⁰¹ Rodina se na doporučení bezpečnostních expertů rozhodla událost nemedializovat, a o únosu Foleyho se tak ve sdělovacích prostředcích neobjevila v prvních týdnech jediná zpráva.¹⁰² První e-mail od únosců přišel až 26. listopadu 2013, tedy o celý rok později. Únosci v něm požadovali peníze, nicméně neřekli přesnou částku. Následný e-mail už

⁹⁹ When reporters are kidnapped. [online]. 2014-8-20 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: http://www.cjr.org/behind_the_news/journos_and_kidnapping.php?page=all

¹⁰⁰ Before James Foley was killed. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/melikkaylan/2014/08/28/before-james-foley-was-killedhe-was-kidnapped-who-did-it-and-why/>

¹⁰¹ Foley už byl jednou unesen, v Lýbii v roce 2011, když se se skupinou jiných novinářů ocitl pod palbou sil loajálních s Kadafiho režimem. Jeden novinář při přestřelce zemřel, zbylí čtyři včetně Foleyho, byli zajati a obviněni ze špionáže. Tehdy rodiny za pomoci médií legitimizovali zajatce jako novináře, nikoliv jako špiony cizích vlád. O šest týdnů později byli novináři propuštěni.

¹⁰² James Foley. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/2014/james-foley.php>

sumu specifikoval – 100 milionů eur a propuštění některých vězňů podezřelých, nebo odsouzených za přípravy nebo spolupráci na teroristických útocích.¹⁰³

V hledání informací o uneseném Foleyem se okamžitě zaangažoval také GlobalPost, který už dva dny po únosu najal poradenskou a vyšetřovací firmu Kroll.¹⁰⁴ A byl to právě ředitel GlobalPost Philip Balboni, který v červnu 2013 veřejně vystoupil a oznámil, že James Foley je vězněn syrskou vládou v detenčním ústavu v oblasti Damašku, což nedlouho poté s ohledem na nesprávné zdroje dementoval. Přestože rodina s únosci komunikovala, celou dobu nikdo nevěděl, o koho se jedná, neboť se únosci z žádném z e-mailů neidentifikovali.¹⁰⁵

Mezitím James Foley počítal dny, týdny a měsíce strávené v zajetí islámských extremistů. Přestože únosci rukojmím všechny věci zabavili, včetně tužky a papíru, našel James netradiční způsob, jak své rodině doručit dopis. Nadiktoval ho Dánskému spoluvězni, který měl být osvobozen, a který také hned po propuštění zavolal Foleyho matce a dopis jí převyprávěl.¹⁰⁶ James v něm vzpomínal na chvíle strávené s rodinou, popisoval, jak spolu s dalšími 16 rukojmími vedli nekonečně dlouhé hovory o filmech, hudbě, sportu, jak našli způsob jak hrát šachy, dámu, rizika, že pořádali turnaje. Závěrečných pět odstavců dopisu James věnoval srdcervoucím vzkazům určeným sourozencům a babičce.¹⁰⁷ Celou zprávu rodina uveřejnila, je součástí příloh této práce.

V polovině srpna dostala rodina další e-mail, ve kterém únosci artikulovali důvody, proč Foley musí na rozdíl od jiných rukojmí zemřít.¹⁰⁸ Smrt amerického občana měla být trestem za vojenské operace v Sýrii a Iráku, které Spojené státy

¹⁰³ Konkrétně byla zmíněna třeba Aafie Siddiqui z Pákistánu, která se měla podílet na útocích 11.zář 2001. Ve Spojených státech si za vraždu spáchanou v Afghánistánu a napadení amerických vojáků, kteří ji vyslyšeli, odpykává trest 86 let vězení.

¹⁰⁴ James Foley, GlobalPost And The Private, Multimillion-Dollar Investigation To Find The Kidnapped Journalist. [online]. 2014-8-22 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/james-foley-globalpost-private-multimillion-dollar-investigation-find-kidnapped-journalist-1667006>

¹⁰⁵ Before killing James Foley. [online]. 2014-8-20 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/08/21/world/middleeast/isis-pressed-for-ransom-before-killing-james-foley.html?_r=0

¹⁰⁶ James Foley's heartbreaking last letter to his family. [online]. 2014-8-25 [cit. 2015-1-5]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/world/james-foley-s-heartbreaking-last-letter-to-his-family-1.2745966>

¹⁰⁷ „Babičko, nezapomeň brát léky. Mám v plánu tě vzít na Margaritu, až se vrátím. Zůstaň silná, protože budu potřebovat vaši pomoc, abych se vrátil zpátky do běžného života.“

¹⁰⁸ How James Foley Sent a Letter to His Family. [online]. 2014-8-25 [cit. 2015-1-5]. Dostupné z: <http://www.vanityfair.com/online/daily/2014/08/james-foley-letter>

průběžně podnikají. O týden později zveřejnil Islámský stát na internetu video nazvané Vzkaz Americe, ve kterém se James objevil naposledy. Video popravu je přerušeno ve chvíli, kdy se nůž dotkne Foleyho krku a končí záběrem na hlavu oddělenou od těla, položenou na zádech oběti.¹⁰⁹ Už druhý den bezpečnostní složky potvrdily autentičnost videa.

Po smrti Foleyho se jeho rodina veřejně pozastavovala nad přístupem amerických úřadů, které jim po únosu podle jejich slov příliš nepomohly. Přestože s nimi tříčlenný tým z FBI zůstal v každodenním kontaktu, rodině se nedostávaly prakticky žádné informace. Zároveň byli rodiče několikrát důrazně varováni, že v případě zaplacení výkupného budou čelit trestnímu stíhání, neboť financování terorismu je podle amerických zákonů zločin.¹¹⁰

Po synově smrti se Foleyovi obrátili jak na americké úřady, po kterých vyžadovali přehodnocení otázek týkajících amerického postoje k únosům, tak na extremisty z Islámského státu, které vyzvali k zastavení vražd dalších rukojmích, neboť oni, ani jejich rodiny, nejsou za válečnou strategii jejich země zodpovědní a nemají mandát ji změnit. Odpovědí na to byla smrt dalších rukojmí, občanů Spojených států a Británie, kteří byli zavražděni stejným brutálním způsobem, podle totožného scénáře a nahrávky jejich smrti Islámský stát vždy uveřejnil.

Závěr: Stylem a mírou brutality připomnělo konání Islámského státu již zmíněné zabití Daniela Pearla v roce 2002. I v případě Jamese Foleyho bylo zřejmé, že výkupné nebylo pravým požadavkem únosců, ale jednalo se pouze o zástěrku pro legitimizaci jeho popravu. Pro srovnání: 17 západních rukojmích, kteří byli drženi spolu s Foleyem bylo propuštěno za částky mezi 2,5–3,7 milionu dolarů, tedy částky exponenciálně nižší. V případech, kdy požadavek takto dramaticky vybočuje z obvyklé sazby v daném kontextu, bývá od začátku zřejmá alternativní motivace. Je třeba také

¹⁰⁹ Maskovaný muž, který na videu zveřejněném islamisty podřezal amerického novináře Jamese Foleyho, je podle britských médií patrně šéfem teroristické buňky extremistů britského původu operujících v Sýrii. List The Guardian s odvoláním na jednoho z dříve osvobozených rukojmí uvedl, že muž je znám jako „John“ a má na starosti zahraniční rukojmí.

¹¹⁰ *Foley family says was 'threatened' by U.S. official over ransom: ABC* [online]. 2014-09-12 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/09/12/us-iraq-crisis-foley-mother-idUSKBN0H72J120140912>

podotknout, že Islámský stát v době poprav y Foleyho peníze nepotřeboval. S rozpočtem okolo 2 miliard dolarů a denním příjmem kolem 3 milionů dolarů jen z těžení ropy je Islámský stát nejbohatší teroristickou organizací v historii.¹¹¹ Smutnou pravdou je že James Foley mel pro IS větší hodnotu jako oběť popravená na videu, než byly v tu dobu jakékoliv peníze.

6.3 Úspěšný útěk ze zajetí

10. listopadu 2008 byl Afghánistán uнесен americký reportér deníku The New York Times David Rohde. Spolu s ním příslušníci hnutí Tálibán zajali také místního reportéra Tahira Ludina a jejich řidiče Asudulláha Mangala. Únosci trojici mužů zadržovali v hornaté oblasti mezi Afghánistánem a Pákistánem. Po sedmi měsících Rohde spolu s Ludinem přešli ze komplexu v pákistánské oblasti Severní Vazíristán a ze zajetí utekli. Velmi jim pomohl pákistánský voják, kterého cestou potkali. Odvedl je do kasáren, odkud byli letecky přepraveni na americkou vojenskou základnu Bagram. Řidiči se o měsíc později podařilo také utéct.¹¹²

Podrobnosti o úsilí rodin i domovského listu dosáhnout propuštění rukojmích nebyly v tomto případě po celý průběh únosu nijak zveřejněny. Po celou dobu zajetí se v médiích neobjevila žádná zmínka o únosu amerického novináře. Média výpadek vysvětlila obavami o novinářův život. Rhode později popsal celou svoji zkušenost v knize *A Rope and a Prayer*.¹¹³

Závěr: Útěk ze zajetí nejsou zcela běžné, odborníky na extrémní situace dokonce ani doporučované. Mohou totiž padnout do zajetí jiné skupiny, nebo se mohou ztratit v poušti, nebo horách a bez dostatku jídla a vody mohou zemřít na vyčerpání organismu. Spoléhat se na pomoc místních obyvatel je značně nejisté a ve většině případů se rukojmí znovu velmi rychle vrátí do zajetí, ovšem s mnohem tvrdšími

¹¹¹ Forbes Israel: ISIS is World's Richest Terrorist Organisation in History. [online]. 2014-11-12 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.co.in/forbes-israel-isis-worlds-richest-terrorist-organisation-history-613806>

¹¹² Notes From a Kidnapping. *NY Times* [online]. 2011-12-24 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/12/26/books/review/Stanton-t.html?pagewanted=all>

¹¹³ ROHDE, David a Kristen MULVIHILL. *A rope and a prayer: a kidnapping from two sides*. New York: Viking, 2010, xvii, 362 p. ISBN 978-067-0022-236.

podmínkami a i tresty za útěk. Další problém „útěku ze zajetí“ je to, že se často jedná pouze o krycí verzi pro média, v případech, že výkupné bylo zapláceno a tuto skutečnost je potřeba udržet v tajnosti. Některé případy by se také daly nazvat „asistovanými útěky“, kdy se zpravodajským službám podaří infiltrovat skupinu únosců, nebo podplatit strážce, aby útěk rukojmím umožnili.

6.4 Úmrtí v zajetí na nemoc

11. listopadu 2008 byla poblíž hranic Afghánistánu a Pákistánu spolu se svým překladatelem a řidičem unesena kanadská novinářka Beverly Giesbrechtová, známá též pod svým muslimským jménem Khadija Abdul Qahaar. Giesbrechtová nepracovala pro žádný mediální dům, své články zveřejňovala především na své vlastní internetové stránce, která byla často kritizována za názorové sympatie s Tálibánem. Cílem její cesty do Afghánistánu byly tentokrát rozhovory s hlavními představiteli al-Káidy a jejím velkým snem bylo osobně se setkat s Usámou bin Ládinem. Po cestě na příslibený rozhovor s jedním vůdců al-Káidy však její skupinu přepadli a zajali ozbrojenci. Řidič a překladatel byli po půlročním apelu ze strany místní vlády propuštěni, vyjednat osvobození i Giesbrechtové se však nepodařilo.¹¹⁴ O čtyři měsíce později se objevila na nahrávce mezi dvěma ozbrojenými muži a o měsíc později už video obsahovalo přímou výhrůžku smrti v případě nezaplacení výkupného, které z původních 2 milionů dolarů postupně spadlo na 350 000 dolarů.¹¹⁵ Pětapadesátiletá žena byla držena v tmavé chladné místnosti, bez dostatku jídla, což se projevilo na jejím zdraví. V jedné z proseb o své propuštění hovořila o svém špatném zdravotním

¹¹⁴ Old friend gives up hope for captive Canadian in Pakistan. [online]. 2011-03-17 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theglobeandmail.com/news/british-columbia/old-friend-gives-up-hope-for-captive-canadian-in-pakistan/article579076/>

¹¹⁵ Abducted B.C. woman's friend fears worst. *CBC News* [online]. 2010-07-06 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/abducted-b-c-woman-s-friend-fears-worst-1.969334>

stavu, který se zhoršoval.¹¹⁶ Zápal plic v kombinaci se žloutenkou pro ni byl nakonec smrtelný. Zemřela v zajetí v říjnu roku 2010.¹¹⁷

Závěr: Úmrtí v zajetí ze zdravotních důvodů reprezentuje jeden z možných tragických výsledků únosu. Vzhledem k tomu, že své zajetí žena nepřežila, nejsou známy žádné detaily průběhu jejího věznění, ani postup vyjednávání, zda-li vůbec nějaké vyjednávání probíhalo. Zde se ukázala komplikovanost situace, novinářka, která projevila sympatie k Tálibánu a byla fascinována al-Káidou a jejími představiteli, byla pravděpodobně ve své rodné Kanadě nežádoucí. Bylo by nasnadě říct, že kanadské orgány se příliš nesnažily vyjednat o jejím propuštění protože celou dobu pochybovaly o autenticitě únosu, a tím, že neexistoval oficiální zaměstnavatel, který by měl za Giesbrechtovou zodpovědnost, tak jiné alternativy než vlašný vládní přístup neexistovaly.¹¹⁸ Celý případ poukazuje na nerovný metr, kterým se k otázce vyjednávání o propuštění rukojmích často přistupuje. Humanitární pracovníci na oficiálních misích a populární novináři mají v případě únosu z hlediska reakce bezpečnostních složek lepší vyhlídky, než dobrodružní cestovatelé či novináři reprezentující nepohodlné názory. Pro jejich upadnutí do zajetí mají bezpečnostní složky málo sympatií. Tento fakt pak zpochybňuje univerzalitu moudrosti tzv. mediálního blackoutu jako nejlepší strategie v případě zahraničního únosu. Faktem je, že rodiny rukojmích, kteří nepatří do preferenční kategorie nemají žádný jiný nástroj, než mediální pozornost, k tomu aby strhly veřejné mínění na svou stranu, a tím zajistily dostatečné úsilí v boji za propuštění svých blízkých za strany státu.

¹¹⁶ Old friend gives up hope for captive Canadian in Pakistan. *The globe and mail* [online]. 2011-03-17 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theglobeandmail.com/news/national/british-columbia/old-friend-gives-up-hope-for-captive-canadian-in-pakistan/article1946576/>

¹¹⁷ Abducted canadian journalists dead. *The indian EXPRESS* [online]. 2013-03-17 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: Dostupné z: <http://archive.indianexpress.com/news/abducted-canadian-journalist-dead-sources/706027>

¹¹⁸ RCMP secretly ended probe into Canadian held by Taliban. *CBC News* [online]. 2012-04-18 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/rcmp-secretly-ended-probe-into-canadian-held-by-taliban-1.1163262>

6.5 Propuštění vězňů výměnou za rukojmí

K výměně vězňů za rukojmí ze strany západních států většinou nedochází. Výjimku tvoří případ Boweho Bergdahla, který je ale nestandardní v mnoha směrech. Americký voják Bergdahl byl 30. června 2009 za neznámých okolností zadržen a následně téměř pět let vězněn v Afghánistánu hnutím Tálibán. Vyšetřování americké armády v roce 2010 dospělo k závěru, že své stanoviště během noční stráže opustil svévolně, neboť byl podle shodných tvrzení jeho kolegů rozčarovaný válkou. Bez zbraně i helmy, vybaven pouze buzolou, se měl vydat hledat hnutí Tálibán. Ti ho nepřijali mezi sebe, ale rozhodli se využít ho jako prostředek k osvobození vězněných spolubojovníků. Tajné a nepřímé vyjednávání mezi USA a Tálibánem tehdy zprostředkoval Katar. K dohodě došlo, obě strany po dlouhých vyjednáváních souhlasily s výměnou Bergdahla za pět členů Tálibánu držených v Guantánamu na Kubě. Výměna proběhla na východě Afghánistánu, kdy příslušníci amerických zvláštních sil (Special Forces) přiletěli helikoptérou na předem domluvené místo, kde na ně čekalo 18 tálibánců, kteří Bergdahla předali. Celý akt si tálibánci zaznamenávali na kameru a video později zveřejnili na internetu.

Na Bergdahla se ve chvíli oznámení o jeho záchraně snesla obrovská pozornost. Zatímco americká vláda, Bergdahlovi příbuzní a přátelé oslavovali, jeho bývalí spolubojovníci ho obvinili z dezerce a volali po tvrdém potrestání. Američané mu nemohli odpustit zejména to, že během záchranných operací na jeho vysvobození mělo zemřít několik vojáků.¹¹⁹ Tato informace se ale nikdy nepotvrdila jako pravdivá a odmítl ji i americký prezident Barack Obama, který k výměně za pět tálibánců dal svolení.

Závěr: Požadavky únosců na výměnu rukojmích za lidi držené v zahraničních věznicích se většinou vztahují na členy jejich hnutí, kteří byli odsouzeni za podíly na organizování teroristických činů,. K výměně za již odsouzené lidi ale většinou nedochází a druhá strana tak vyjednávání směřuje spíše k zaplacení výkupného.. V tomto konkrétním případě rozhodlo o výměně to, že šlo o uneseného profesionálního vojáka, což byl jeden z hlavních argumentů Baracka Obamy při obhajobě tohoto

¹¹⁹ Finding Bergdahl - Part 1. *VICE* [online]. 2014-07-21 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.vice.com/read/finding-bergdahl-081>

rozhodnutí. Zde je nutné zdůraznit rozdílnost mezi uneseným zaměstnancem armády a novinářem. Je téměř jisté, že pokud by byl uneseným americký novinář, humanitární pracovník, nebo turista, vyjednávání by probíhalo jinak a téměř jistě by USA nepřistoupily na výměnu rukojmího za pětici tálibánců.

6.6 Držení rukojmího navzdory zaplacení výkupného

V některých případech dochází k nedodržení dohod, kdy navzdory zaplacení výkupného není rukojmí propuštěn. To byl případ i Rachel a Filipa Chandlerových, kteří se v říjnu 2009 plavili na rodinné jachtě ze Seychel do Tanzanie, když je v noci přepadl pirátský člun.¹²⁰ Útočníci manžele zajali a unesli do Somálska. O týden později se ozvali s hrozbou zabití páru, pokud nedostanou 7 milionů dolarů. Manžele únoscí neustále přesouvali z míst na místo, spali v hadrových stanech a někdy týdny neviděli jeden druhého. Británie na vládní úrovni ani v tomto případě nesouhlasila se zaplacením výkupného a tak se rodina manželského páru obrátila na privátní firmu, která zprostředkovala zaplacení částky mezi 400–500 tisíci dolary, kterou pilot letící malým letadlem z Nairobi shodil na předem domluvené místo.¹²¹ Jenže v tomto případě piráti dohodu nedodrželi, rukojmí nepropustili a řekli si o další peníze. Na další výkupné ve výši kolem 750 tisíc dolarů se údajně složili somálští přistěhovalci žijící ve Velké Británii a manželé se tak po 388 dnech dostali na svobodu.¹²²

Závěr: Tento případ ukazuje na častý problém v kontextu únosu pro výkupné a to je tzv. double dipping. Tato situace nastává často v případech, kdy se rodiny či firmy rozhodnou pod tlakem zaplatit výkupné únosům příliš brzy a únoscí si pak svého úspěchu dostatečně neváží. V takových případech únoscí vycítí, že zde by mohlo být snadno dostupných peněz mnohem více, první platbu nazvou zálohou a vyjednávání dále pokračují. Vzhledem k tomu, že u únosu nejdříve dochází k platbě výkupného a až

¹²⁰ CHANDLER, Paul, Rachel CHANDLER a Sarah EDWORTHY. *Hostage: a year at gunpoint with Somali gangsters*. Edinburgh: Mainstream Pub., 2011, 384 p. ISBN 978-184-5967-956.

¹²¹ Somali Briton masterminds Chandlers' release: inside story. *Channel 4* [online]. 2010-11-14 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.channel4.com/news/chandlers-ransom-brokered-by-somali-briton-cabbie>

¹²² Paul and Rachel Chandler: How we survived being kidnapped by Somali pirates. *The Guardian* [online]. 2011-10-30 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/uk/2011/oct/30/paul-rachel-chandler-kidnap-somali-pirates>

potom k propuštění rukojmích, jediný způsob jak zajistit, aby k double dippingu nedošlo, je dovést únosce k pocitu, že vymohli za propuštění rukojmího maximální možnou částku a že dalším držením rukojmího nemají co získat.

6.7 Záchranné operace

Americký fotograf Luke Somers, byl unesen v roce 2013 radikály z odnože al-Káidy na Arabském poloostrově (AQAP) v jemenském Saná. Somers pracoval jako novinář pro místní mediální organizace, a jeho práce se objevovala i na významných zpravodajských serverech, včetně BBC. Únosci na konci prosince 2014 prostřednictvím zveřejněné nahrávky adresované americké vládě pohrozili, že Somerse zabijí. Zástupce al-Káidy ve videu obvinil Spojené státy ze zločinů „páchaných Američany v muslimském světě“ a připojil třídenní ultimátum na splnění podmínek, které však blíže nespecifikoval. Ve videu se na pár vteřin objevil také Somers, který prosil o pomoc.¹²³

Obecně platí, že k záchranným operacím, kdy taktické týmy cizích i místních ozbrojených složek zaútočí na únosce, dochází pouze v momentech, kdy riziko úmrtí je vyhodnoceno jako bezprostřední, a kdy existuje dost zpravodajských informací na to, aby operace měla alespoň nadpoloviční naději na úspěch.¹²⁴ Ačkoli jsou záchranné operace díky akčním filmům a politické popularitě často vnímány jako preferovaná volba, tak v realitě platí, že pokusy o ozbrojenou záchranu jsou vedoucí příčinou smrti mezi rukojmími.¹²⁵ Navíc zde dochází k přímému ohrožení mnoha životů mezi členy záchranného týmu, a i proto k rozhodnutím o iniciaci záchranné operace dochází jen velmi zřídka.

V případě Luka Somerse byl pokus o jeho záchranu iniciován až na poslední chvíli. Během operace byl Somers únosci postřelen a zraněním nakonec během

¹²³ US hostage Luke Somers and SA Pierre Korkie killed during Yemen rescue bid. *BBC* [online]. 2014-12-06 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30358665>

¹²⁴ Four Myths About Ransoms. [online]. 2015-01-13 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142773/adam-dolnik/four-myths-about-ransoms>

¹²⁵ Four Myths About Ransoms. [online]. 2015-01-13 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142773/adam-dolnik/four-myths-about-ransoms>

evakuace podlehl. Později se ukázal další tragický rozměr této události. Při zásahu zemřel také jihoafrický novinář a učitel Pierre Korkie, jehož svoboda byla již vyjednána a k jehož propuštění mělo údajně dojít další den.¹²⁶ Korkie byl i se svou manželkou unesen radikály v květnu 2013 a al-Káida žádala za jejich propuštění tři miliony dolarů. Po vyjednáváních extremisté ženu začátkem roku 2014 propustili, svého manžela se už ale živého nedočkala.

Úspěšné osvobození rukojmích při záchranných operacích je spíše výjimečné. Zachránit se podařilo např. v Somálsku unesenou Jessicu Buchananovou, která v zajetí onemocněla infekcí ledvin a bylo zřejmé, že bez okamžité lékařské pomoci ji reálně hrozí smrt. Komando speciálních jednotek US Navy SEALs přiletělo do Somálska za tmy a přistálo za základně pirátů, nedaleko přístavního města Haradhere. K útoku došlo ve chvíli, kdy se únosci uložili k odpočinku po celovečerním žvýkání místní oblíbené drogy khat. Během záchranné operace bylo zabito devět pirátů a pět jich bylo zajato, a Jessica Buchananová byla zachráněna.¹²⁷

Závěr: Záchranné operace jsou až krajním řešením situace, kdy rukojmím hrozí bezprostřední nebezpečí úmrtí a kdy existuje dost zpravodajských informací o lokalitě, počtu strážců, jejich denní rutiny atd., aby operace měla dostatečnou šanci na úspěch. Speciálně vycvičené taktické týmy se pak snaží využít momentu překvapení, neboť jejich zásahy nejsou příliš časté a únosci většinou věří v zaplacení výkupného. Dále se u zahraničních únosů možnost záchranné operace týká prakticky jen zemí, kde panuje bezvládní anebo otevřený vojenský konflikt, neboť je téměř nemyslitelné, aby zahraniční jednotky prováděly záchrannou operaci na území funkčního svrchovaného státu bez svolení místních orgánů. V takových případech však hrozí kritické prodlevy kvůli diplomatickým jednáním, či přímo prozrazení záchranného plánu v médiích. Alternativou bývá operace uskutečněná místními ozbrojenými složkami, která ale díky nedostatečnému výcviku často končí tragicky.

¹²⁶ South African hostage Pierre Korkie was hours from release, charity claims. *The Guardian* [online]. 2014-12-07 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/07/south-african-hostage-pierre-korkie-charity>

¹²⁷ The Rescue of Jessica Buchanan. In: *CBC News: 60 Minutes* [online]. 2013-05-12 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.cbcnews.com/news/the-rescue-of-jessica-buchanan/>

7 Hrozby pro česká média a jejich pracovníky

S rostoucími počty ohrožených novinářů stoupá i počet organizací, které se této problematice věnují. Každý novinář se před cestou do rizikové oblasti může obrátit na organizace, které jsou schopny a ochotny zprostředkovat znalce daného prostředí a místních bezpečnostních rizik, anebo zařídit zapůjčení kvalitní balistiky. Novináři pracující ve válečných zónách tak mají přístup k alespoň základním informacím a potřebnému výcviku pro to, aby se efektivně připravili na možné eventuality v poli.

V Česku se novináři mohou obrátit například na organizaci Člověk v tísni, která má s prací v krizových oblastech velké zkušenosti. I zde je ale důležité vzít v potaz rozdílnost fungování novinářů a humanitárních pracovníků. Hranice bezpečí, kterou musí překročit novináři, je o mnoho vyšší, než u humanitárních pracovníků, kteří většinou pracují na jasně daném úkolu, v jasně vymezeném prostoru, kdežto novináři se při shánění informací a obrazových materiálů často přesouvají z místa na místo a musí flexibilně reagovat na aktuální dění. Rychlejší přesuny a bezpečnější fungování jim usnadní kontakt s lidmi, kteří detailně znají místní poměry a okolí. Jazyková vybavenost a znalost místních tradic a kultury by pak měla být samozřejmostí.

7.1 Nasazení českých novinářů v zahraničí

Ekonomická omezení a technologické inovace vytvářejí značný tlak na tradiční žurnalistické praktiky a normy fungující v českých médiích. Fungování zahraničních zpravodajů patří bezesporu k nejdražším segmentům novinářské práce a to se projevuje i na počtu českých novinářů pracujících v zahraničí. Zejména stálý zpravodaj v cizí zemi musí mít stabilní a silné zázemí a právě kvůli nákladům, které jsou srovnatelné s diplomatickou misí, je pro některé redakce angažování takových pracovníků prakticky nemožné. Redaktorovi jsou hrazeny náklady na bydlení a dopravu. Nákladné fungování novinářů v zahraničí si tak mohou dovolit jen ČTK, Český rozhlas a Česká televize, která má momentálně ve světě celkem 9 stálých zpravodajů. I zde je potřeba

zdůraznit, že jen jediný z nich se pohybuje v poměrně nebezpečných situacích a tím je redaktor Jakub Szántó pracující v Tel Avivu.¹²⁸

Komerční televizní stanice jako Nova a Prima FTV stále zpravodaje nikde nemají. Využívají tak materiály zahraničních agentur a ve výjimečných případech přistupují k využití tzv. padákových zpravodajů. Tito reportéři bývají do zahraničí vysílání jednorázově, většinou k pokrývání významných aktuálních událostí. Kritici této praxe ovšem upozorňují na nebezpečí spojené s nedostatečnými zkušenostmi padákových reportérů s daným kontextem, tedy neznalostí místního prostředí, zvyků či jazyka a také absence podpůrné sítě osobních kontaktů mezi místními vlivnými skupinami. V současné době je trend takový, že tito reportéři se snaží přibližovat divákům a čtenářům spíše lidské příběhy, než příčiny a důsledky konfliktů.

7.2 Stálý zpravodaj vs. Padákový reportér

Jak bylo zmíněno již výše, česká média, která si mohou dovolit stále zpravodaje v zahraničí, jsou pouze veřejnoprávní média. Jako stálý zpravodaj Českého Rozhlasu pracuje i Vít Pohanka, který momentálně sídlí v Polsku, předtím ale dlouhá léta fungoval v USA a jako zpravodaj se objevil i na Balkáně, v Kosovu, nebo Iráku. Právě on byl jedním ze tří novinářů, kteří v roce 2004 byli v Iráku uneseni místními ozbrojenci. Oproti tomu další zahraniční redaktor, Jan Novák z TV Prima, je ukázkovým příkladem tzv. padákového reportéra. Zaměstnavatel mu umožňuje do zahraničí vycestovat při každé větší mezinárodní události. Za svou kariéru už se dostal na místa, která byla velmi nebezpečná. Natáčel boje na Ukrajině, válkou zničené syrské Aleppo, a za Radovanem Krejčířem, jehož případ zná do nejmenších detailů, cestoval do Johannesburgu. Právě jeho jsem proto oslovila, aby mi zodpověděl několik základních otázek, které přiblíží profesi zahraničního zpravodaje.

Podle Nováka je velmi důležité vidět zahraniční problematiku a konflikty na vlastní oči. V tomto se také ukazuje neakceschopnost českých novinářů, kteří se spoléhají na materiály agentur a jen malý zlomek z nich se pro vlastní materiály

¹²⁸ Zahraniční redakce. In: *Česká televize* [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/lide/zpravodajstvi/redakce-zpravodajstvi/kontakty-na-redaktory/>

a informace vydává za hranice. Jako příčinu vidí Jan Novák strach a zároveň pohodlnost českých novinářů. „*Když chce člověk dělat práci zahraničního redaktora dobře a tak, jak se dělat má, tedy v terénu, logicky se musí vypravit do míst, kde se něco děje. Ted' se to velmi dobře ukazuje při konfliktu na Ukrajině. Není to daleko a je to levná destinace, přesně je vidět, kdo do jaké míry pracuje od stolu a bojí se tam jet nebo kdo to nechce vidět a vidět to nejspodstatnější.*“

7.3 Čeští novináři v ohrožení

Česká republika nemá příliš mnoho zkušeností s unesenými novináři. První a zároveň poslední výraznější případ je z roku 2004, kdy byla v Iráku ozbrojenci unesena trojice českých novinářů. Reportér Michal Kubal, kameraman Petr Klíma, oba z České televize a redaktor Českého rozhlasu Vít Pohanka byli uneseni na cestě z Bagdádu do jordánského Ammánu, odkud měli odletět zpět do Česka. K přepravě na letiště využili služeb taxikáře, který je ale vezl po cestě, kterou předtím americká armáda nedoporučila používat. Ozbrojenci vůz zastavili a se zbraněmi v rukách donutili posádku auta vystoupit. Novinářům zavázali oči, svázali ruce za záda a odvezli neznámo kam.¹²⁹

Česká republika v tu chvíli zareagovala vytvořením krizového štábu, který na ministerstvu zahraničí situaci řešil. Ministerstvo tehdy oslovili zaměstnavatelé novinářů, tedy Český rozhlas a Česká televize, kteří se svými lidmi ztratili kontakt. Náměstek ministra Petr Kolář byl každou půlhodinu v telefonické kontaktu s českým velvyslanectvím v Bagdádu a tehdejší ministr obrany Ladislav Kostelka dal k dispozici pro případné řešení situace armádní i policejní jednotky vycvičené v zachraňování rukojmích.¹³⁰ Jak se ale později ukázalo, čeští vojenští policisté působili v Basře, což bylo pro případný potřebný rychlý zásah poměrně dost daleko.

¹²⁹ Čeští novináři v Iráku jsou na svobodě. IDNES. [online]. 2004-04-16 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cesti-novinari-v-iraku-jsou-na-svobode-dh2-/zpr_archiv.aspx?c=A040416_170315_zpravy_irak_jan

¹³⁰ V Iráku byli pravděpodobně uneseni tři čeští žurnalisté. Radio [online]. 2004-04-13 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/v-iraku-byli-pravdepodobne-uneseni-tri-cesti-zurnaliste>

Čeká strana se s prosbou o pomoc obrátila také na iráckého ministra kultury a informatiky Mufída al-Džazairiho, který měl k Česku vřelý vztah, neboť zde studoval a zároveň uměl skvěle česky. Jeho tým vyhledal a vyzpovídal taxikáře, který novináře vezl. Dlouho nebylo jasné, zda jde o únos kriminální nebo politický. Nakonec trojice novinářů v zajetí strávila šest dnů, během kterých na nahrávce odsoudili Američany, že v Iráku zabíjejí ženy a děti. Video však nikdy nikde zveřejněno nebylo.¹³¹

Za propuštěním podle zástupců ministerstva zahraničních věcí byla schůzka českého velvyslance s islámskou sunnitskou radou. „Bylo to celé poměrně zmatené. Nevěděli jsme, kdo nás vlastně unesl, co po nás budou chtít, jak to vypadá. Padaly tam v arabštině, té arabštině jsme samozřejmě rozuměli pomálu, výrazy o nějakých syrských bojovnících, což by nebylo samozřejmě vůbec pozitivní“ přiznal po propuštění pro ČTK Michal Kubal.¹³² Podle něj také podstatnou roli sehrál fakt, že únosci nevěděli o přítomnosti českých vojáků v Iráku, neboť český kontingent nebyl v Bagdádu tolik známý.

O tom, jak probíhalo vyjednávání české strany, nejsou podrobnější informace. Nepříjemný zážitek se na novinářích nijak negativně nepodepsal, všichni zůstali u své profese a dál vyjížděli za prací za hranice České republiky.

„Prostě to riziko k té práci patří, a myslím, že ta práce je přínosná. A když to nebudeme dělat my, budou to muset dělat jiní. Určitě si myslím, že zpravodajství z krizových oblastí je velmi podstatnou součástí žurnalistiky.“¹³³

Michal Kubal, zpravodaj České televize

Souhlasí s ním i Jan Novák, zahraniční redaktor televize Prima, který přiznává,

¹³¹ Čeští novináři: Dokázali jsme táhnout za jeden provaz. *Radio* [online]. 2004-04-19 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/cesti-novinari-dokazali-jsme-tahnout-za-jeden-provaz>

¹³² Přímý vstup Českého rozhlasu z Bagdádu po propuštění rukojmích. *Český Rozhlas* [online]. 2004-04-17 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://archiv.natia.cz/archiv1/097.htm>

¹³³ Bezpečnost novinářů při zpravodajství z krizových oblastí. *Radio* [online]. 2004-04-20 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/ocem/bezpecnost-novinaru-pri-zpravodajstvi-z-krizovych-oblasti>

že zahraniční redakce v českých médiích se spoléhají především na materiály od zahraničních agentur, což podle něj není ideální. „Agenturní zpravodajství je bezpochyby jeden ze způsobů, jakým lze manipulovat tiskem a médii obecně. Navíc jde o sekundární informaci, kdy novinář například zpracovává už natočený rozhovor a nemůže se doptávat, nemůže ověřovat. V době téhle propagandy je spoléhání se pouze na zpravodajské agentury vždy na pochybách.“

7.4 Ochrana českých novinářů

V mediálním odvětví existují organizace, které kromě svobody tisku usilují také o svobodu žurnalistů. Pomáhají jim zajistit prostředí bez násilí a výhrůžek v represivních režimech a bezpečí ve válečných zónách. Jednou z nich je občanskoprávní sdružení Reportéři bez hranic založené roku 1985. Pro novináře organizují bezpečnostní školení a odbornou psychologickou pomoc, rozdávají neprůstřelné vesty, helmy a lékárničky, nabízejí pojištění proti nemocem, repatriaci, invaliditě a úmrtí a pro zpravodaje v nesnázích také provozují horkou telefonní linku, jejímž prostřednictvím lze získat kontakty a rady či zalarmovat místní úřady a konzuly. Jinou pomocnou organizací je americký Výbor na ochranu žurnalistů. (Committee to Protect Journalists). Tato občanskoprávní organizace podporuje celosvětovou svobodu tisku a chrání práva novinářů od roku 1981. Pro komunikaci s těmito organizacemi se předpokládá perfektní znalost anglického jazyka, což by u redaktorů, kteří chtějí zamířit pracovat do cizí země, ale nemělo být omezením. Člověku se naopak otevrou dveře nejen do světa, ale také pro případná školení od mezinárodních agentur, které pořádá např. Reuters, nebo BBC. Právě to absolvoval například zpravodaj Českého rozhlasu Vít Pohanka, který byl jedním z unesených v Iráku v roce 2004. I tam se snažil dodržovat základní bezpečnostní pravidla.¹³⁴

„Snažil jsem se najímat místní řidiče, kteří byli prověřeni v hotelu, kde jsem bydlel. Když jsem si sedal do taxíku, stejně do toho taxíku je vidět, je lepší sedět na

¹³⁴ Bezpečnost novinářů při zpravodajství z krizových oblastí. *Radio Praha* [online]. 2004-04-20 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/ocem/bezpecnost-novinaru-pri-zpravodajstvi-z-krizovych-oblasti>

předním sedadle. Nesedat si na zadní sedadlo, protože právě to dělají cizinci. Když se člověk dostane do situace, že to auto zastaví v zácpě, tak třeba si sundat černé brýle proti slunci, které mohou také některé místní obyvatele provokovat. To jsou prostě bezpečnostní opatření, která si myslím, že platí neustále, a na tom bych nic neměnil.“¹³⁵

Přesně to jsou praktická pravidla, která by si každý zpravodaj před svou cestou měl osvojit a měly by pro něj být přirozené. Zároveň je dobré nepodceňovat kvalitní bezpečnostní vybavení. Jenže to je právě velmi často problém, jak finanční, tak z pohledu redaktorů i bezpečnostní. Stejně to vidí i Jan Novák z televize Prima. „Zaměstnavatel nás na cestu do Sýrie vybavil balistickými vestami, ale jen stupněm ochrany č. 1 nebo 2, což člověka ochrání proti bodnutí nožem, nebo poranění jinou lehkou zbraní. Co je ale důležité, už tento stupeň ochrany člověka chrání před šrapnely, jejichž zasažení hrozí u bombardování ze vzduchu. Navíc, v těch ostrých konfliktech je nejběžnější zbraní Kalašnikov a ten zastaví balistická výbava stupně tři a půl až čtyři, což jsou dvanácti až patnáctikilové vesty, které musí být na oblečení. V tu chvíli člověk řeší dilema, zda si vestu obléct. Je sice chráněný, ale také je dost viditelný jako případný terč.“¹³⁶

7.4.1 Kurz speciální přípravy pro krizové situace ve Vyškově

Výrazným přínosem pro každého českého novináře, který se chystá pracovně cestovat do zahraničí, je absolvování Kurzu speciální přípravy pro krizové situace, které již 20 let ve spolupráci organizuje ministerstvo obrany s Vojenskou akademií ve Vyškově. Absolvování týdenního programu je náročné a lidé, kteří se ho účastní, jsou pečlivě vybíráni. Je posuzována nejen jejich psychická, ale také fyzická odolnost. Celý kurz je pořádán ve výcvikovém kempu Březina, kde armáda běžně cvičí česká komanda.

Odborníci, kteří vedou kurz pro novináře a humanitární pracovníky, jsou velmi

¹³⁵ Bezpečnost novinářů při zpravodajství z krizových oblastí. *Radio Praha* [online]. 2004-04-20 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/ocem/bezpecnost-novinaru-pri-zpravodajstvi-z-krizovych-oblasti>

¹³⁶ Vlastní rozhovor, viz Příloha A

zkušením a svědčí o tom i příprava, která se vždy projeví na výsledku pojetí kurzu. Detailně simulované prostředí válečného konfliktu reálně přibližují novinářům situace, do kterých se při své práci mohou dostat. Jejich úkolem je naučit se správně reagovat, nacvičit si a osvojit základní návyky při pobytu a fungování v rizikových oblastech válečného konfliktů, teroristických akcí, případně přírodních katastrof. Novináři během týdenního kurzu musí fungovat pouze s vybavením a potravinami, které si sami nosí. Je tedy na každém jedinci, kolik kilo má jeho krosna, se kterou se musí pohybovat velmi rychle, obratně a v nepříznivém terénu. Důraz je během celého školení kladen na zásady přežití v neznámém terénu a také způsoby orientace za ztížených podmínek. S kompletní vojenskou výstrojí, kterou na začátku kurzu vyfasují, musí kurzanti překonávat umělé i přírodní překážky a zvládat základní způsoby první pomoci, nebo transportu raněných. Poradit si musí i v místech, kde je nebezpečí výskytu trhavin a min, nebo si osvojí rady, jak se chovat v místech, kde hrozí nebezpečí odstřelování.¹³⁷

Všichni účastníci jsou pod neustálým dohledem psychologů, kteří jejich chování monitorují.. Výrazná spánková deprivace a fyzická zátěž totiž pro mnohé znamená poznání sebe samého v situacích, do kterých se zatím v běžném životě nedostali a tudíž nemohou předvídat své reakce. To je důležité zejména proto, že při fungování v krizových situacích se novináři mohou dostat do situací, kdy jim zachování klidu a chladné hlavy může zaručit nejen svobodu, ale také zachránit život. Novináři se dozví, jak komunikovat s ozbrojenými lidmi, co je dobré říkat, případně neustále opakovat, co únosce uklidní, nebo naopak zvýší jejich agresivitu.

V závěrečné fázi kurzu novináři více než 48 hodin nespí a díky špičkově simulovanému procesu únosu a věznění, prochází maximální fyzickou i psychickou zátěží. Kdykoliv během celého týdne mohou zdvihnout ruce a zvoláním „končím“, svou účast v kurzu vzdát a odjet domů. Ti, kteří kurz zvládnou a vydrží až do konce, získají certifikát o úspěšném absolvování kurzu.

¹³⁷ PALÁN, Vladimír. Kurz speciální přípravy pro krizové situace. In: *Ministerstvo obrany* [online]. 2010-08-23 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=14831>

Závěr

Novinářské povolání s sebou nese velká bezpečnostní rizika, zejména pak při práci v konfliktních zónách. Cílem této práce bylo zmapovat situaci související s fungováním zahraničních redaktorů v rizikových oblastech a kontextualizovat existující hrozby, se zvláštní důrazem na problematiku únosů.

Z pohledu teroristických skupin se s rozšířením internetového připojení do nejzazších koutů světa zásadně změnilo vnímání užitečnosti kontaktu s novináři. Zatímco před 20 lety měly teroristické organizace motivaci se k novinářům chovat pozitivně, protože na nich byli závislí kvůli nepostradatelné roli publicity, s rozmachem internetu novináře nahradily vlastní webové stránky, sociální sítě a videokanály. Sociální sítě a rychlost sdílení informací se světem navíc nahrály rozšíření popularity tzv. občanských žurnalistů, tedy obyčejných lidí kteří se náhodně stali očitými svědky nějaké významné události a zaznamenali ji například na telefonní fotoaparát. Tento vývoj dále přispívá k marginalizaci role profesionálních žurnalistů v globálním zpravodajství. Výsledkem je zvýšené riziko pro novináře v konfliktních zónách, jelikož se jejich vnímání v očích militantních skupin transformovalo z role vlivných aktérů a potenciálních spojenců v šíření, na snadné oběti teroristických únosů. V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že přestože útoky na západní novináře sklízí největší pozornost, neohroženější skupinou v rámci žurnalistické profese jsou ve skutečnosti novináři místní, kteří operují v nebezpečných oblastech bez podpory a ochrany poskytované jejich západním kolegům. Vysoké míře ohrožení pak také čelí nezávislí novináři, kteří obdobně postrádají potřebnou bezpečnostní infrastrukturu.

V kontrastu s populárními percepcemi však neumírá nejvíce novinářů při práci v předních bojových liniích. Mnohem nebezpečnější než samotná lokalita působení je tematické zaměření novinářské práce a zvláště riziková jsou témata jako porušování lidských práv nebo korupčních jednání vlád, bezpečnostních složek, nebo drogových kartelů. Hlavní příčinou smrti během výkonu novinářské profese je tak záměrné zavraždění motivované pomstou nebo snahou zabránit zveřejnění potenciálně ohrožující informací. Ohrožení života při přestřelkách a bojových operacích je coby příčina smrti až na druhém místě. Další desítky novinářů pak umírají při dopravních

nehodách, přírodních katastrofách, nebo při kontaktu s nášlapnými minami. Kvůli špatné zdravotní péči a velké vzdálenosti nemocnic, jsou i menší poranění v zemích třetího světa mnohdy smrtelná.

V kontextu všech hrozeb se kterými se novináři při své práci potýkají jsou únosy i přes svou viditelnost poměrně minoritním rizikem, alespoň co se týče únosů coby příčiny smrti. Na druhou stranu ale mají únosy zásadní vliv na vnímání bezpečnosti práce novinářů, zvláště v kontextu nedávných vysoce traumatizujících poprav Islámským státem v Sýrii. Únosy jsou zároveň fascinující z hlediska komplexnosti prvků, které ovlivňují jejich úspěšné řešení a širokou škálou morálních, etických, praktických i právních dilemat, které se do této aktivity promítají. I proto je tato tematika hlavním zaměřením této práce.

Z analýzy dostupných informací vyplývá, že délka zajetí do značné míry souvisí se zemí, ve které je rukojmí držen, a s identitou únosců. Pokud na to mají únosci podmínky, může zajetí trvat i několik let. Vše ale také závisí na motivaci únosců, která může být čistě finanční, což je z hlediska bezpečnosti rukojmího ta přijatelnější varianta, než únosci ideologicky nebo politicky motivovaní. U nich je motivace komplikovanější a ne vždy jde jen o peníze, což také komplikuje možnosti vyjednání bezpečného návratu rukojmích. I toto základní rozlišení mezi finančně a ideologicky motivovanými únosy však není absolutní, protože se často setkáváme s kombinací obou faktorů. Pro mnohé teroristické organizace je výkupné významným zdrojem příjmu, a tak se finanční požadavky často snoubí s požadavky politickými, s tím, že politické požadavky jsou světu z propagandistických důvodů komunikovány otevřeně, zatímco finanční požadavky jsou prezentovány diskrétně až ve fázi utajených vyjednávání. Mezi nejčastější politické požadavky patří stažení vojsk, změna vládní politiky či propuštění vězňů. V posledních letech se ale vyjednávání čím dál tím častěji potýkají s únosy, u kterých neexistuje lineární motivace, ani žádné konkrétní požadavky. Děje se tak v případech, kdy rukojmí slouží pouze jako užitečný živý štít proti útokům bezpilotních letounů, nebo v případech, kdy únosci berou rukojmí jako symbol statusu paralelního státu, nebo jako investici do budoucna bez konkrétního plánu, jak je využít.

Jak již bylo zmíněno, řešení únosu prezentuje několik zásadních dilemat. Tím prvním, které je třeba vyřešit hned na začátku, je otázka medializace. Ve většině

případů je preferovaným postupem informační embargo, protože zveřejněním identity rukojmího často roste jeho cena. V souvislosti s tím rostou nejen požadavky, ale může také vzniknout zájem silnějších organizací o to, získat rukojmího pro své potřeby, ať už odkoupením nebo ozbrojeným tlakem, což potom řešení únosu dlouhodobě natahuje a zásadně komplikuje. V kontextu mediálního světa bývá informační embargo udržitelnou strategií, díky „bratrské solidaritě“ kolegů uneseného novináře. Na druhou stranu ale není tato strategie bez rizik, zvláště v případech, kdy je unesený novinář vnímán vládními složkami negativně, kvůli svým politickým postojům. V takových případech je medializace únosu jedinou pákou rodin na získání adekvátní asistence ze strany vlády.

Dalším klíčovým dilematem je otázka plnění požadavků únosců v rámci snahy o záchranu rukojmích. Zatímco pojištění proti únosům, které mají ryze finanční motivaci je obecně dostupné, zásadní komplikace nastává v případech, kdy za únosem stojí teroristická organizace. V takových případech v mnohých zemích dochází k zákazu vyplacení výkupného, díky speciální legislativě, která má za cíl zamezit financování teroristických skupin. Většina západních států se řídí politikou „žádných ústupků“ teroristickým organizacím, včetně placení výkupného. Ale i mezi nimi existují zásadní rozdíly, kde některé státy (např. Francie, Španělsko, Itálie) tuto deklarovanou politiku tiše obcházejí, zatímco jiné státy (např. Holandsko, Dánsko) ji dodržují jen na vládní úrovni, ale rodinám a zaměstnavatelům nechávají v otázce výkupného volnou ruku. Nejstriktnější politiku neustupování požadavkům teroristických organizací má Velká Británie, kde rodinám reálně hrozí trestní stíhání v případě zaplacení výkupného, a kde legislativa nově zakazuje pojišťovnám v teroristických případech vyplácet náklady na výkupné. Nejednotnost postupu různých vlád se často stává předmětem napětí mezi západními státy, zvláště v případech multinárodnostních únosů, kde zaplacení výkupného jedním ze států prakticky odsuzuje rukojmího s národností země, která neplatí, k smrti. I proto státy jako Velká Británie velmi usilují o sjednocení postupu v otázce neplacení výkupného na mezinárodní úrovni.

Je nutno podotknout ze ačkoli striktní politika neplacení výkupného dává logicky smysl, jedná se spíše o populární politický postoj, než o efektivní opatření,

protože očekávání, že tato politika povede ke snížení počtu únosů občanů zemí, které ji dodržují, se v praxi nepotvrdila. Spíše než k propuštění rukojmích a odrážení teroristů od dalších únosů vede rigidní aplikace této politiky k praktické eliminaci možností na záchranu rukojmích. Jak jsme viděli v kapitole 6, neexistuje mnoho reálných alternativ. Záchrané operace jsou extrémně riskantní, málokdy uskutečnitelné, a zároveň reprezentují hlavní příčinu smrti mezi rukojmími. Útěk v některých případech může vést k záchraně rukojmích, ale je to možnost velmi riskantní a ojedinělá. Navíc spoléhat se na šťastnou náhodu není úplně reálným podkladem pro vládní politiku. A propuštění rukojmích z humanitárních důvodů bez jakékoli kompenzace je spíše otázkou minulosti a rozhodně nereprezentuje realistickou alternativu v kontextu současných džihádistických skupin. Někteří odborníci proto prosazují větší flexibilitu v interpretaci politiky neplacení výkupného, tak, aby existovala možnost zaplacení „nákladů na hoštění“ rukojmích. Tato možnost může alespoň teoreticky najít rovnováhu mezi neodměňováním únosců multimilionovými výkupnými, a zároveň způsobu jak pomoci únoscům neztratit propuštěním rukojmích tvář. Při takové rovnováze by existovalo více alternativ jak dosáhnout propuštění rukojmích, aniž by teroristické organizace byly zásadně odměňovány a motivovány k dalším únosům.

Fungování zpravodajů v zahraničí patří bezesporu k finančně nejnáročnějším komponentům novinářské práce, což se také výrazně projevuje i na malém počtu českých novinářů pracujících v zahraničí. Stále zpravodaje drží jen veřejnoprávní Česká televize a Český rozhlas. Ostatní česká média stále zpravodaje nikde nemají, a využívají tak materiály zahraničních agentur a ve výjimečných případech přistupují k využití tzv. padákových zpravodajů. Tito reportéři bývají do zahraničí vysíláni jednorázově, většinou k pokrývání významných aktuálních událostí. Z rozhovoru s padákovým zpravodajem TV Prima Janem Novákem, je evidentní, že čeští novináři mají v bezpečnostním výcviku a v logistické podpoře ve srovnání se svými západními kolegy nezáviděníhodnou pozici. Je otázka, zda se tato situace podaří změnit na základě preventivní analýzy rizik, nebo zda bude nejdříve muset dojít k nějakému neštěstí, které pak debaty o potřebných změnách nastartuje. To, že změny jsou zapotřebí je evidentní, neboť jedinou možností jak získat bezpečnostní výcvik je pro české novináře v současné době absolvování armádního kurzu pro řešení krizových

situací ve Vyškově. I přes zjevnou kvalitu tohoto kurzu je tato možnost nedostačující, protože kurz mohou kvůli velmi omezené kapacitě absolvovat jen vybraní jedinci.

Novináři čelí při práci v konfliktních oblastech nemalým rizikům, jejichž mitigace spočívá v prevenci, založené na plánování a výcviku, a v logistické podpoře zahrnující adekvátní vybavení, pojištění a evakuační plány. I při nejlepší připravenosti však hrozby nelze úplně eliminovat, neboť novinář, který by měl dodržovat veškeré bezpečnostní zásady, by většinou nesměl ani vyjít z hotelu. V realitě je třeba najít rovnováhu mezi přístupem ke zdrojům, získáním relevantních informací a zároveň nevystavování se přehnaným rizikům. Nejdůležitějším nástrojem je tedy pro novináře informovanost spojená s vlastní intuicí. Necht' je i tato bakalářská práce, vyplňující vakuum v české literatuře o problematice rizik a řešení únosů, zdrojem informací, který pomůže novinářům dělat svoji práci v zahraničí efektivně a zároveň bezpečně.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8 Monografie

CHANDLER, Paul, Rachel CHANDLER a Sarah EDWORTHY. *Hostage: a year at gunpoint with Somali gangsters*. Edinburgh: Mainstream Pub., 2011, 384 p. ISBN 978-184-5967-956.

GARDNER, Frank, *Blood and Sand*. 1. Great Britain: Bantam; New Ed edition, 2007. ISBN-13: 978-0553817713)

HAGEDORN, Ann: *Ransom: The Untold Story of International Kidnapping*. 1. Henry Holt & Co. 1998, ISBN-13: 978-0805040784 <http://www.amazon.com/Ransom-Untold-Story-International-Kidnapping/dp/0805040781>

HALIM, Rane, EWART, Jacqui, *Media Framing of the Muslim World: Conflicts, Crises and Contexts*. 1. Palgrave Macmillan, ISBN-13: 978-1137334824
KREBS, R. Dennis, *When Violence Erupts: A Survival Guide for Emergency Responders*. 2. USA: Jones and Bartlett Publishers, 2002, ISBN-13: 978-0763720704

LINDHOUT, Amanda a Sara CORBETT. *A house in the sky: a memoir*. First Scribner hardcover edition. Camberwell, Vic: Penguin Books (Australia), 2011, 373 pages. ISBN 978-1451645613.

NACOS L., Brigitte, *Mass-mediated terrorism The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism*. 2. USA: Rowman & Littlefield Publishers, 2007. ISBN-13: 978-0742553804

NIGEL BRENNAN, Nicole Brennan. *Price of life*. Camberwell, Vic: Penguin Books (Australia), 2011. ISBN 19-215-1878-2.

PEARL, Judea and Ruth, *I am Jewish* 1. Canada: Jewish Lights Publishing, 2004. ISBN-13: 978-1580232593

ROHDE, David a Kristen MULVIHILL. *A rope and a prayer: a kidnapping from two sides*. New York: Viking, 2010, xvii, 362 p. ISBN 978-067-0022-236.

STEEL, John. *Journalism and Free Speech*. 1. Oxon: Routledge, 2012. ISBN-13: 978-0415493260

9 Články ze seriálové publikace

HARMER, Adele, STODDARD, Abby, TOTH, Kate: Aid Worker Security Report, 2013. [online]. 2014-2-1 [cit. 2015-1-20]. Dostupné z: https://aidworkersecurity.org/sites/default/files/AidWorkerSecurityReport_2013_web.pdf

Strategic RISK. Dokumenty dostupné z: <http://www.strategic-risk-global.com/top-ten-kidnap-hotspots/1395731.article/>
https://www.red24.com/uploads/topten_kidnapthreat_areas_040412.pdf

WESTMINSTER PAPERS IN COMMUNICATION AND CULTURE. [online]. April 2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: https://www.westminster.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0004/220675/WPCC-vol9-issue2.pdf

10 Internetové zdroje

Bezpečnost novinářů při zpravodajství z krizových oblastí. *Radio Praha* [online]. 2004-04-20 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/ocem/bezpecnost-novinaru-pri-zpravodajstvi-z-krizovych-oblasti>

Čeští novináři v Iráku jsou na svobodě. IDNES. [online]. 2004-04-16 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cesti-novinari-v-iraku-jsou-na-svobode-dh2/zpr_archiv.aspx?c=A040416_170315_zpravy_irak_jan

Čeští novináři: Dokázali jsme táhnout za jeden provaz. *Radio* [online]. 2004-04-19 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/cesti-novinari-dokazali-jsme-tahnout-za-jeden-provaz>

Na webu je video s unesenými Čechy. Náš život je v ohrožení, říkají. [online]. 2013-06-26 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/video-s-hanou-a-antonii-0bh-/domaci.aspx?c=A130626_145342_domaci_hv

PALÁN, Vladimír. Kurz speciální přípravy pro krizové situace. In: *Ministerstvo obrany* [online]. 2010-08-23 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=14831>

Přímý vstup Českého rozhlasu z Bagdádu po propuštění rukojmích. *Český Rozhlas* [online]. 2004-04-17 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://archiv.natia.cz/archiv1/097.htm>

V Iráku byli pravděpodobně uneseni tři čeští žurnalisté. *Radio* [online]. 2004-04-13 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/v-iraku-byli-pravdepodobne-uneseni-tri-cesti-zurnaliste>

Zahraněční redakce. In: *Česká televize* [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/lide/zpravodajstvi/redakce-zpravodajstvi/kontakty-na-redaktory/>

20 countries by kidnapping. [online]. 2013-12-12 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/top-20-countries-by-kidnapping-2013-12?IR=T&>

Abducted B.C. woman's friend fears worst. *CBC News* [online]. 2010-07-06 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/abducted-b-c-woman-s-friend-fears-worst-1.969334>

Abducted canadian journalists dead. *The indian EXPRESS* [online]. 2013-03-17 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://archive.indianexpress.com/news/abducted-canadian-journalist-dead-sources/706027>

Al-Qaeda Has Received \$125 Million In Ransom From Europe Since 2008.[online]. 2014-7-30 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://dailycaller.com/2014/07/30/al-qaeda-has-received-125-million-in-ransom-from-europe-since-2008/>

BBC World Service. In: *The History Hour* [online]. 2012-02-18 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/programmes/p02k0wtm>

Before James Foley was killed. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/melikkaylan/2014/08/28/before-james-foley-was-killedhe-was-kidnapped-who-did-it-and-why/>

Before killing James Foley. [online]. 2014-8-20 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/08/21/world/middleeast/isis-pressed-for-ransom-before-killing-james-foley.html?_r=0

BRENNAN, Nigel. Interview. Breakfast with Fran Kelly. ABC Radio National, 2011-06-27)

Britain urges G8 countries not to pay hostage ransoms. [online]. 2014-9-3 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/2014/09/03/uk-iraq-crisis-cameron-idUKKBN0GY19V20140903>

British PM: Time For Countries to Keep Their Pledges Not to Pay Ransom to Terrorists. [online]. 2014-9-4 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.cnsnews.com/news/article/patrick-goodenough/british-pm-time-countries-keep-their-pledges-not-pay-ransom>

Broadsheets back Sunday Times decision to decline Syria freelance pics. [online]. 2013-2-19 [cit. 2015-1-8]. Dostupné z: <http://www.pressgazette.co.uk/broadsheets-back-sunday-times-decision-decline-freelance-submissions-syria>

CIA Says Zarqawi Was Man Who Beheaded Berg. [online]. 2004-05-14 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://articles.latimes.com/2004/may/14/world/fg-berg14>

Comittee to Protect Journalists, Data & Research. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.cpj.org/>

Convergence of Crime, Terror, and Corruption: Policy Recommendations. [online]. 2014-2-26 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/MC/F_News/CTWG_Policy_brief_2_final.pdf

Dangerous Assignment. [online]. 2006-01-01 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://ajrarchive.org/article.asp?id=4003>

Dangerous year for journalists as 2014 death toll reaches 60. [online]. 23.12.2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/us-news/2014/dec/23/cpi-report-journalist-deaths-rising-syria>

Daring escape by Swiss hostage in Philippines. [online]. 2014-12-06 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2014/12/daring-escape-swiss-hostage-philippines-2014126620353561.html>

Escape from hell. [online]. 2013-9-6 [cit. 2015-1-13]. Dostupné z: <http://www.macleans.ca/news/world/escape-from-hell/>

Finding Bergdahl - Part 1. *VICE* [online]. 2014-07-21 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.vice.com/read/finding-bergdahl-081>

Foley family says was 'threatened' by U.S. official over ransom: ABC [online]. 2014-09-12 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/09/12/us-iraq-crisis-foley-mother-idUSKBN0H72J120140912>

Forbes Israel: ISIS is World's Richest Terrorist Organisation in History. [online]. 2014-11-12 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.co.in/forbes-israel-isis-worlds-richest-terrorist-organisation-history-613806>

Four Myths About Ransoms. [online]. 2015-01-13 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142773/adam-dolnik/four-myths-about-ransoms>

Frank Gardner: I will never forgive the terrorists who did this to me. [online]. 2014-01-23 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/mens-health/11247597/Frank-Gardner-I-will-never-forgive-the-terrorists-who-did-this-to-me.html>

Guidelines for exiled journalists, Reporters without borders. [online]. 2009-06-01 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: https://en.rsf.org/IMG/pdf/RWB_guidelines_exiled_journalists-2.pdf

How James Foley Sent a Letter to His Family. [online]. 2014-8-25 [cit. 2015-1-5]. Dostupné z: <http://www.vanityfair.com/online/daily/2014/08/james-foley-letter>

How to negotiate kidnap ransom demands. [online]. 2014-8-7 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.propertycasualty360.com/2014/07/08/how-to-negotiate-kidnap-ransom-demands-8-steps?t=es-specialty&page=5>

Int'l journalists' organizations condemn deportation of U.S. citizen Satter from Russia. [online]. 2014-1-15 [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://interfax.com/newsinf.asp?id=472655>

Internet Users in the world. [online]. 2014-7-1 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>

Iran, Cuba Tops at Exiling Journalists. [online]. 2011-06-19 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://mije.org/richardprince/iran-cuba-tops-exiling-journalists>

Is it time to end media blackouts?. [online]. 2014-9-3 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: http://www.cjr.org/the_kicker/james_foley_steven_sotloff_media_blackout.php?page=all

Islamic State group got up to US\$45M in ransoms: UN. [online]. 2014-11-25 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.nst.com.my/node/56263>

James Foley, GlobalPost And The Private, Multimillion-Dollar Investigation To Find The Kidnapped Journalist. [online]. 2014-8-22 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/james-foley-globalpost-private-multimillion-dollar-investigation-find-kidnapped-journalist-1667006>

James Foley. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://cpj.org/killed/2014/james-foley.php>

James Foley's heartbreaking last letter to his family. [online]. 2014-8-25 [cit. 2015-1-5]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/world/james-foley-s-heartbreaking-last-letter-to-his-family-1.2745966>

Kidnappers demand prisoner release. [online]. 2014-4-15 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.libyaherald.com/2014/04/15/kidnappers-demand-prisoner-release-in-exchange-for-jordanian-ambassador/#axzz3LCSUTyMs>

Lara Logan reveals. [online]. 2011-4-29 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1381710/Lara-Logan-reveals-terrifying-details-mob-sexual-assault-Egypt.html>

Margaret Thatcher. [online]. 1985-7-15 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.margareththatcher.org/document/106096>

Massive explosion killed Canadian journalist. [online]. 2010-03-01 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.calgaryherald.com/news/michelle-lang/Massive+explosion+killed+Canadians+Afghanistan+military+says/2405242/story.html>

Media blackout. [online]. 2014-09-03 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: http://www.cjr.org/the_kicker/james_foley_steven_sotloff_media_blackout.php?page=all

Notes From a Kidnapping. *NY Times* [online]. 2011-12-24 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/12/26/books/review/Stanton-t.html?pagewanted=all>

Old friend gives up hope for captive Canadian in Pakistan. *The globe and mail* [online]. 2011-03-17 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z:

<http://www.theglobeandmail.com/news/national/british-columbia/old-friend-gives-up-hope-for-captive-canadian-in-pakistan/article1946576/>

Paul and Rachel Chandler: How we survived being kidnapped by Somali pirates. *The Guardian* [online]. 2011-10-30 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/uk/2011/oct/30/paul-rachel-chandler-kidnap-somali-pirates>

Paulos Kidane 8 results arranged by date. [online]. 2010-02-16 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <https://cpj.org/tags/Paulos%20Kidane>

Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror. *New York Times* [online]. 2014-07-29 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2014/07/30/world/africa/ransoming-citizens-europe-becomes-al-qaedas-patron.html?_r=0

Philippines: Hostages Used As Human Shield. [online]. 2013-9-11 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://news.sky.com/story/1140189/philippines-hostages-used-as-human-shield>

Press Releases & Statements. [online]. 2014-9-12 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements>

RCMP secretly ended probe into Canadian held by Taliban. *CBC News* [online]. 2012-04-18 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/rcmp-secretly-ended-probe-into-canadian-held-by-taliban-1.1163262>

RISKMAP: Latest resources. [online]. 2014-12-31 [cit. 2015-1-13]. Dostupné z: <https://riskmap.controlrisks.com>

'Shocked' Sonia's Tahrir Square ordeal: mob gropes TV reporter after live broadcast. [online]. 2012-10-22 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.smh.com.au/world/shocked-sonias-tahrir-square-ordeal-mob-gropes-tv-reporter-after-live-broadcast-20121021-2801t.html>

Somali Briton masterminds Chandlers' release: inside story. *Channel 4* [online]. 2010-11-14 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.channel4.com/news/chandlers-ransom-brokered-by-somali-briton-cabbie>

South African hostage Pierre Korkie was hours from release, charity claims. *The Guardian* [online]. 2014-12-07 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/07/south-african-hostage-pierre-korkie-charity>

Syria: The propaganda blitz. [online]. 2013-9-25 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/programmes/listeningpost/2013/09/20139219343184528.htm>

1

Teddy bear bombing spat between Belarus and Sweden escalates. [online]. 2012-08-08 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/belarus/9461813/Teddy-bear-bombing-spat-between-Belarus-and-Sweden-escalates.html>

Terrorism and media: A symbiotic relationship. [online]. 2014-5-26 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://thepeninsulaqatar.com/views/political-views/285126/terrorism-and-media-a-symbiotic-relationship>

The £1 billion hostage trade. [online]. 2010-10-17 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/politics/the-1-billion-hostage-trade-2108947.html>

The Rescue of Jessica Buchanan. In: *CBC News: 60 Minutes* [online]. 2013-05-12 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/the-rescue-of-jessica-buchanan/>

THE RESPONSE TO KIDNAPPING. [online]. - [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.hiscoxbroker.co.uk/hiscox-asm/docs/CR-response-brochure-eng.pdf>

Turecko vězní už přes sto novinářů. [online]. 2012-2-18 [cit. 2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.mediazurnal.cz/clanky/psalo-se/turecko-vezni-uz-pres-sto-novinaru>

UK government plans to ban insurance kidnap and ransom payments. [online]. 2014-11-27 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.commercialriskeurope.com/cre/3799/15/UK-government-plans-to-ban-insurance-kidnap-and-ransom-payments/>

US hostage Luke Somers and SA Pierre Korkie killed during Yemen rescue bid. *BBC* [online]. 2014-12-06 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30358665>

Use of social media by jihadists. [online]. 2014-11-11 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/entry/192-follow-isis-on-twitter-a-special-report-on-the-use-of-social-media-by-jihadists>

When journalists go missing. [online]. 2014-8-26 [cit. 2015-1-26]. Dostupné z: <http://www.newyorker.com/news/daily-comment/when-journalists-go-missing>

Why the us swaps prisoners but doesn't pay ransom. [online]. 2014-8-29 [cit. 2015-1-10]. Dostupné z: <http://thehill.com/blogs/pundits-blog/defense/216214-why-the-us-swaps-prisoners-but-doesnt-pay-ransom>

Wikipedia.org. [online]. 2015-1-26 [cit. 2015-1-30]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Gadzhimurat_Kamalov

Woman's work. [online]. 2014-8-7 [cit. 2013-7-1]. Dostupné z: http://www.cjr.org/feature/womans_work.php?page=all

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – rozhovor.....I.

PŘÍLOHY

ROZHOVOR

Jan Novák, zahraniční redaktor TV Prima

Zahraniční cesty:

- Zambie (trojice Čechů obviněná v říjnu 2011 ze špionáže)
- JAR (Radovan Krejčíř)
- Sýrie (situace v Aleppu)
- Ukrajina (protesty na Majdanu)
- Japonsko (zemětřesení a následný výbuch Fukušimy)
- Egypt (svržení prezidenta Muhammada Mursího)

Jako zahraniční novinář – uvědomujete si rizika, která vám při zahraničních cestách hrozí?

Samozřejmě, při takových cestách hrozí různá nebezpečí – s některými z nich už jsem se setkal. Jednak to jsou přírodní katastrofy, třeba tsunami, které přišlo po zemětřesení v Japonsku, nebo hrozba policejních represí, které jsme zažili v Zambii při natáčení reportáží o třech Čechách, kterým hrozilo 30 let za vyfotografování tří tamních vojenských objektů. Báł jsem se, když jsem v JAR natáčel Krejčíře, protože to je člověk, který mě nemá rád. A v JAR zabít člověka je ekvivalent 100 dolarů. Pak je pochopitelně nebezpečí válečných zón, nebo násilností, a to třeba na Ukrajině, kde jsem teď byl popáté, nebo v Sýrii a v Egyptě, kde to bylo velmi nebezpečné, zejména když tam armáda potlačovala Muslimské bratrstvo. My jsme v tu chvíli byli přímo na místě, kde došlo k masakru, kde stříleli do živých.

Na takových cestách je zapotřebí kvalitní bezpečnostní vybavení. Jak zaměstnavatel vybavuje na takové cesty vás?

Dříve jsme neměli žádné bezpečnostní vybavení – to se změnilo před cestou do Sýrie, kdy nám zaměstnavatel koupil balistické vesty stupně ochrany 1 nebo 2, což je ochrana na nůž, lehkou zbraň. Člověka ale ochrání také proti šrapnelům, což představuje zejména při bombardování velké nebezpečí. A druhá věc – člověk má dilema s neprůstřelnou vestou. V takových těch ostrých konfliktech je nejběžnější zbraní kalašnikov, jehož střely zastaví balistická výbava stupně tři a půl až čtyři. To jsou vesty, které mají kolem dvanácti patnácti kilo a musí být na oblečení. To znamená, že je člověk sice chráněn, zároveň se ale stává terčem. V některých situacích, třeba zrovna v Sýrii, tam bylo nejvíce důležité, abychom zapadli do davu a byli nenápadní. Právě tam hrozily únosy novinářů a útoky na ně. Kdybychom měli ty vesty, akorát bychom na sebe zbytečně upozorňovali.

Kde jste za svou kariéru čelil největšímu nebezpečí?

Jednou z nejnebezpečnějších byla určitě práce na Ukrajině, kam jsme odjeli den před tzv. krvavým čtvrtkem. To Kyjev zažil nejkrvavější krizi od počátku protivládních protestů. A tam jsme opravdu litovali, že nemáme ty lepší vesty, protože reálně hrozilo nebezpečí postřelení. Na Majdanu při bojích používali různé kameny, Molotovovy zápalné lahve, a nejnebezpečnější se ukázala práce odstřelovačů. V té situaci ty naše vestičky a helmičky byly úplně směšné. Tam byli lidé, kteří byli vybaveni válečnými kevlarovými helmami a měli je prostřílené na cimprcampr. Před kulkou od odstřelovače neochrání člověka vůbec nic. Ty kulky jsou tak rychlé, že člověk neslyší ani výstřel. Prostě rovnou padne k zemi.

Ví novinář, jak se má při takových nebezpečích v přední linii chovat? Pokud se v ní tedy má vůbec ocitnout?

Tam je hrozně důležitá pozice kameramana a reportéra. Kameraman má hrozně omezený výhled tím, že kouká do kamery. Ten reportér ho musí chránit, musí mít oči za něj. My jsme se v těch konfliktech hrozně učili. To je důležité – tohle jištění jeden druhého. Právě na Ukrajině při protestech jsme stáli na ulici a můj kameraman natáčel. Najednou tam byly všude cákance krve a lidé kolem začali padat k zemi jeden za

druhým. Tak jsem zakřičel na kameramana a utekli jsme se schovat.

Musí být psychicky náročné být svědkem takových situací...

Nejvíce lidí jsme viděli umírat na Majdanu. To bylo deset patnáct těl. Kousek od nás lidé padali k zemi a umírali. Zatím necítím, že bych tím byl nějak psychicky zasažený, ale jsou to samozřejmě silné momenty. Je rozdíl vidět rozbombardované Aleppo, je rozdíl vidět kilometry bahna, pod nímž jsou tisíce a tisíce pohřbených lidí, ale vidět tu krev a zraněné lidi, jak řvou a jak někoho oživují, tak to je něco jiného.

Nejflagrantnější případ toho, kdy tě adrenalin otupí, byl právě na Majdanu. Vidíš, jak odnáší raněné lidi na nosítkách, a nás v tu chvíli ani nenapadlo, že zatímco všichni jsou schovaní za sloupy, my tam trčíme uprostřed silnice a natáčíme. A to je přesně důsledek neopatrnosti, adrenalinu a té fascinace. Není to něco, co si zpětně vyčítáme – spíš se v takových situacích vždy nejvíce poučíme.

Velké riziko momentálně hrozí zejména v Sýrii. Vydal byste se tam teď?

Je to hrozně špatný trend, je to strašně nebezpečné a má to jeden důsledek. Nedozvíme se, jak to tam vypadá. Tam se přesně ukazuje, že ti freelanceři jsou ochotni tam jet, protože ta pofiderní sláva tam může fungovat. Už tehdy, když jsem tam byl já, tam byla spousta novinářů unešených. Ale záměrně se o tom nemluví, protože zřejmě probíhají vyjednávání. To riziko si musí každý určit sám. Právě proto já vím, že pro mě jsou tyhle cesty do arabských zemí zapovězené. Jednak tomu konfliktu je těžké porozumět z hlediska evropského myšlení a také neumím jazyk, což je pro takovou cestu nejpodstatnější. To riziko tam je teď tak extrémní, že bych tam teď nejel. To mi za to nestojí.

Kdyby se stalo, že se z cesty nevrátíte, ví manželka, co má dělat? Dostává před cestou nějaké pokyny?

Nechci ji tím vůbec obtěžovat, ale já už se v těch místech, kde to hrozí, nepohybuju. Nemám žádný back plán. Ale opravdu už ji tím nechci ničit, protože ono stačí, že jedu do míst, kde je válka. Je to pro ni těžké – zatímco já tam jedu, protože je to moje práce, ona odnáší všechnu tu zodpovědnost a bolest. Když mě někdo unese, tak

předpokládám, že něco udělá zaměstnavatel, že něco udělá stát, ale v případě těch únosů, které známe z arabského světa, tak tam toho asi moc dělat nejde.

V čem spočívá příprava na zahraniční cestu?

Nejpodstatnější pro novináře před takovou cestou je dostatek informací. Vědět, kde se co děje, co tam hrozí, na koho se případně obrátit, a číst hodně blogy kolegů novinářů. To je před cestou. Potom, co se týče toho samotného bezpečnostního vybavení, tak to se mění podle situace. Největší potenciál novináře jsou právě kontakty. To také vychází ze zkušeností novináře. Navíc funguje mezi zahraničními novináři napříč redakcemi určitá solidarita, poměrně dost veliká. Takže jak je zvykem, že domácí redaktoři si navzájem konkurují, tak my si v těch nebezpečných zónách spíše pomáháme, a ty kontakty si předáváme, protože to není o konkurenci, ale pomoci v nouzi. Někdy se spoléháme na organizace, jako třeba Člověk v tísni, tak jsme v jejich rukách, jindy se ty kontakty tvoří až přímo na místě – kontaktem se zahraničními novináři.

Nabízí vám zaměstnavatel kvalitní pojištění? Ať už zdravotní, nebo třeba právě proti únosu?

Od posledního výletu do Sýrie už máme pojištění – jde o nějaké pojištění do válek, které ale určitě není proti únosům. To před třemi čtyřmi lety, kdy jsme byli v Sýrii naposledy, ani neexistovalo.

Jaké má televize náklady s jedním takovým výjezdem?

To se odvíjí konflikt od konfliktu. Pravidlem je, že konfliktní země bývají nejlevnější. My, když jsme byli týden v Sýrii, tak jsme tam utratili asi 10 tisíc korun. Neplatíš ubytování, vesměs se tam pohybuješ s místními řidiči, což je v podstatě dost levné. Pochopitelně na druhou stranu tomu odpovídá i naše vybavení – nemáme žádné krytí. Velké štáby to mají tak, že mají své fixery, velká bezpečná auta, mají svoje profi vybavení – my nemáme nic, jsme tam v podstatě skoro jako turisté.

Takže důvod využívání materiálů od agentur je spíše strach českých novinářů?

Když chceš dělat práci zahraničního redaktora dobře a tak, jak se dělat má – to znamená v terénu –, tak se logicky prostě musíš vypravit do míst, kde to je vidět. Teď se to velmi dobře ukazuje na Ukrajině. Tam probíhá nejen válečný konflikt, ale zároveň také propagandistická válka, kterou já jsem nezažil nikdy v takovém rozsahu: deformace faktů, překreslování faktů, lži, ovlivňování a podobně. Takže teď se ukazuje v mediální sféře, kdo má opravdu jaký zájem být zahraniční novinář. Ukrajina je kousek a je to levná destinace. Letenku koupíš kolem 4 tisíc, máš tam ubytování za 400 na noc. Přesně se ukazuje, kdo do jaké míry pracuje od stolu a bojí se tam jet, nebo kdo to nechce vidět, a vidět to nejpodstatnější.

Je tedy záruka kvality zpracovávat zprávy z agentur?

Agenturní zpravodajství je bezpochyby jeden ze způsobů, kterým lze manipulovat tiskem a médii obecně. A druhá věc: je to sekundární informace. Novinář má pouze omezený přístup k informacím, nemůže se ptát, nemůže se doptávat, nemůže ověřovat. Je to sekundární informace a v době téhle propagandy je to vždy na pochybách. Na druhou stranu, když jsi přímo na místě, tak vidíš tu situaci v úzkém úhlu pohledu. Z těchto konfliktů proto většinou děláme alespoň dva příspěvky – jednu reportáž dělám já, která referuje o atmosféře, mluvím v ní s místními lidmi, můžu si udělat obrázek o tom, jak to vypadá v daném místě, ale nevím věci z toho obecnějšího bližšího pohledu: jak ta válka probíhá, jak se přesunují frontové linie, kolik je mrtvých tamhle a tamhle... Nebo spíš ten mezinárodní úhel pohledu. Ale takhle to vždycky bylo. Jedním z hlavních problémů, jak to vidím já, je nedostatek peněz v médiích. Z médií se stává druh zboží. Když mě na Ukrajinu nevyšlou a zpracujeme materiály od agentury, tak divák se bouřit nebude a je to vlastně jedno.

Byla nějaká cesta, kterou ti zaměstnavatel zakázal?

Mně víceméně všechny cesty povolili, až na cestu do Libérie – kvůli ebolě. Ale to bylo dáno komplikovanou situací na Primě, která zrovna v té době procházela škrtáním v rozpočtech napříč departmenty. Ta Libérie byla specifická ve více směrech – ta nevýhoda, že když bych se vrátil, musel bych být 25 dní v karanténě, a někdo by za mě v práci musel vykryt tu redakční činnost, takže i tím by vzrostly ty náklady. Když generální ředitel vyhodnotil všechna nebezpečí rizika nákazy eboly, plus ekonomická

stránka věci není úplně příznivá, tak zhodnotil, že to není efektivní. Ale jinak většinu cest schvalují, a naopak si myslím, že jsou tomu nakloněni – vždyť jenom na Ukrajině jsem v roce 2014 byl asi pětkrát.

Byl jste zrovna v Japonsku, když vybuchla Fukušima. To byla další nebezpečná situace, jakou jste prožil...

Spali jsme asi 20 kilometrů od Fukušimy a ráno jsme měli dojet do nejbližšího města postiženého zemětřesením. Tam jsme dojeli a zjistili, že tam vůbec nikdo není, že se všichni, včetně dalších televizních štábů, evakovali do Tokia. Asi ve tři ráno vybuchla Fukušima, a my to nevěděli. Zatímco ostatním kolegům, kteří pracují v redakcích s kontinuálním zpravodajstvím, volali kolegové s tím, že se okamžitě musí evakuovat, že bouchla Fukušima a hrozí riziko ozáření, my jsme v klidu dál spali a ráno vyrazili do míst, kde už nikdo nebyl. U nás se prostě v osm hodin večer zavře redakce a do šesti do rána nikdo nic nesleduje. Takže to jsou taky podmínky, v kterých musíš umět pracovat, na které si musíš zvyknout.

Když kolem tebe zemře 90 lidí během dvou hodin a vidíš, jak ti lidé padají, padají, padají, tak to je prostě obrovské nebezpečí. Nebo teď na té poslední cestě, kdy ty artilerie, ty granátometry to prostě pálí jednu ránu za druhou, a ty to slyšíš celý den, celou noc: bum, bum, bum...

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Zuzana Brzáková

Obor: Sociální a masová komunikace

Forma studia: kombinovaná

**Název práce: Únosy zahraničních novinářů a jejich dopad na práci médií v
konfliktních zónách**

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 76

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů české literatury a pramenů: 0

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 13

Počet internetových zdrojů: 73

Vedoucí práce: Mgr. Roman Bradáč